

ΠΑΝΤΕΙΟΝ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΚΩΝ
ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ

PANTEION UNIVERSITY OF SOCIAL AND POLITICAL
SCIENCES

ΣΧΟΛΗ ΔΙΕΘΝΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ, ΕΠΙΚΟΙΝΩΝΙΑΣ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ
ΤΜΗΜΑ ΔΙΕΘΝΩΝ, ΕΥΡΩΠΑΪΚΩΝ ΚΑΙ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ
Π.Μ.Σ. ΔΙΕΘΝΕΙΣ ΣΧΕΣΕΙΣ ΚΑΙ ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΕΣ ΣΠΟΥΔΕΣ

ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ :

**«ΗΠΑ – Απομονωτισμός ή Κυριαρχία; Οι δυο ακραίες επιλογές της
αμερικανικής εθνικής στρατηγικής ασφαλείας. Συνεργασία ή αντιπαράθεση
με την ΕΕ;»**

Ονοματεπώνυμο Φοιτητή: Φίλιππος Πέτρου

A.M. : 1221M023

Αθήνα, 22 Νοεμβρίου 2022

Τριμελής Επιτροπή:

Κ. Αρβανιτόπουλος, Καθηγητής Παντείου Πανεπιστημίου (Επιβλέπων)

Χ. Παπασωτηρίου, Καθηγητής Παντείου Πανεπιστημίου

Χ. Καραγιαννοπούλου, Καθηγήτρια Παντείου Πανεπιστημίου

Copyright © Φίλιππος Πέτρου, 2022

All rights reserved. Με επιφύλαξη παντός δικαιώματος. Απαγορεύεται η αντιγραφή, αποθήκευση και διανομή της παρούσας διπλωματικής εργασίας εξ ολοκλήρου ή τμήματος αυτής, για εμπορικό σκοπό. Επιτρέπεται η ανατύπωση, αποθήκευση και διανομή για σκοπό μη κερδοσκοπικό, εκπαιδευτικής ή ερευνητικής φύσης, υπό την προϋπόθεση να αναφέρεται η πηγή προέλευσης και να διατηρείται το παρόν μήνυμα. Ερωτήματα που αφορούν τη χρήση της διπλωματικής εργασίας για κερδοσκοπικό σκοπό πρέπει να απευθύνονται προς τον συγγραφέα. Η έγκριση της διπλωματικής εργασίας από το Πάντειο Πανεπιστήμιο δεν δηλώνει αποδοχή των απόψεων του συγγραφέα.

Υπεύθυνη Δήλωση

«Δηλώνω υπευθύνως ότι όλα τα στοιχεία σε αυτήν την εργασία τα απέκτησα, τα επεξεργάστηκα και τα παρουσιάζω σύμφωνα με τους κανόνες και τις αρχές της ακαδημαϊκής δεοντολογίας, καθώς και τους νόμους που διέπουν την έρευνα και την πνευματική ιδιοκτησία. Δηλώνω επίσης υπευθύνως ότι, όπως απαιτείται από αυτούς τους κανόνες, αναφέρομαι και παραπέμπω στις πηγές όλων των στοιχείων που χρησιμοποιώ και τα οποία δεν συνιστούν πρωτότυπη δημιουργία μου. Οποιοσδήποτε παραλείψει ήθελε προκύψουν, οφείλονται σε ανθρώπινο λάθος και σε καμία περίπτωση δεν αποτελούν εσκεμμένη πρόθεση».

Με σεβασμό,

Φίλιππος Πέτρου

Ευχαριστίες

Ευχαριστώ θερμά τους καθηγητές του μεταπτυχιακού προγράμματος σπουδών του Παντείου Πανεπιστημίου «Διεθνείς Σχέσεις και Στρατηγικές Σπουδές» για τη μοναδική γνωστική εμπειρία και με την κάθε τρόπο υποστήριξή τους στην επίμοχθη προσπάθεια γνώσης. Ιδιαίτερος ευχαριστώ τον κ. Κωνσταντίνο Αρβανιτόπουλο, Συντονιστή /επιβλέποντα του παρόντος πονήματος για την παροχή χρήσιμων κατευθύνσεων και διευκρινίσεων επί της συγγραφής του. Επιπλέον, ευχαριστώ τη σύζυγό μου Μαρία Δούκα και τα παιδιά μου, Ιωάννη και Παύλο, για την ηθική συμπαράσταση που μου παρείχαν κατά τη συγγραφή της παρούσας εργασίας, καθώς και για τον πολύτιμο χρόνο που δεν τους αφιέρωσα τους τελευταίους έξι μήνες.

Περιεχόμενα

Περίληψη.....	5
Abstract	7
Εισαγωγή.....	8
Κεφάλαιο Πρώτο: Ιδεολογικά Ρεύματα στην Αμερικανική Εξωτερική Πολιτική	10
Κεφάλαιο Δεύτερο: Η Εξωτερική Πολιτική των ΗΠΑ μετά τον Ψυχρό Πόλεμο	21
Κεφάλαιο Τρίτο: Απομονωτισμός ή Κυριαρχία;	25
Κεφάλαιο Τέταρτο: Στρατηγική Σχέση ΗΠΑ-ΕΕ: Η Αμερικανική Οπτική.....	30
Κεφάλαιο Πέμπτο: Διαμόρφωση νέας Ευρωπαϊκής Αρχιτεκτονικής Ασφαλείας μετά τον Πόλεμο στην Ουκρανία	35
Συμπεράσματα	45
Βιβλιογραφία - Πηγές	47

Περίληψη

Η παρούσα εργασία επιχειρεί να απαντήσει το ποια στρατηγική στάση έναντι της ΕΕ εκτιμάται ως βέλτιστη για τις ΗΠΑ εντός ενός αναδυόμενου πολυκεντρικού διεθνούς συστήματος, υπό το πρίσμα των κυρίαρχων ιδεολογικών ρευμάτων, που συνυπάρχουν διαχρονικά από ιδρύσεως του αμερικανικού κράτους.

Συγκεκριμένα, στο πρώτο κεφάλαιο επιχειρείται η, κατά το δυνατό, διεξοδικότερη παράθεση των επικρατέστερων ιδεολογικών ρευμάτων διαμόρφωσης της εξωτερικής πολιτικής των ΗΠΑ - του απομονωτισμού και της παγκόσμιας κυριαρχίας μέσω παρεμβατισμού - από την αμερικανική ανεξαρτησία έως το τέλος του ψυχρού πολέμου. Ειδική αναφορά γίνεται στις υποπεριπτώσεις του παρεμβατικού ιδεαλισμού αφενός, ως ρεύμα το οποίο προσπάθησε να συγκεράσει τις διαφορές των δύο αντιμαχόμενων σχολών σκέψης, και του πολιτικού ρεαλισμού αφετέρου, ο οποίος εν πολλοίς επικράτησε στην νεότερη διπλωματική ιστορία των ΗΠΑ.

Στο δεύτερο κεφάλαιο παρατίθεται η εξέλιξη των υπόψη ιδεολογικών ρευμάτων διαμόρφωσης της αμερικανικής εξωτερικής πολιτικής, μετά το κομβικό σημείο του τέλους του ψυχρού πολέμου. Η καταγραφή αυτής της εξέλιξης αναδεικνύει το γεγονός ότι οι δύο αυτές σχολές σκέψης συνεχίζουν να είναι επίκαιρες στον αμερικανικό δημόσιο διάλογο και σήμερα.

Στο τρίτο κεφάλαιο αναλύονται οι λόγοι που πρέπει, κατά τον γράφοντα, να απορριφθεί ο απομονωτισμός από τις αμερικάνικες ηγεσίες ως επιλογή της αμερικανικής εξωτερικής πολιτικής. Το ανά χείρας πόνημα προκρίνει ως βέλτιστη επιλογή για τις ΗΠΑ, έναν πιο λελογισμένο διεθνή παρεμβατισμό σε σχέση με το πρόσφατο παρελθόν, ο οποίος μέσω ενεργοποίησης διπλωματικών και στρατιωτικών συμμαχιών με συγκεκριμένα κράτη – κλειδιά σε όλες τις υποπεριφέρειες αμερικανικών συμφερόντων του πλανήτη, θα αντιμετωπίσει τις προκλήσεις της νέας παγκόσμιας τάξης που αναδύεται, σε αυτή τη φάση της στρατηγικής αναδίπλωσης στην οποία βρίσκονται οι ΗΠΑ.

Στο τέταρτο κεφάλαιο απαριθμούνται οι λόγοι που δεν πρέπει, κατά τον γράφοντα, οι ΗΠΑ να απωλέσουν την ΕΕ από τη ζώνη συμμαχιών τους. Επίσης, καταγράφονται τα πλεονεκτήματα που θα προκύψουν από την περαιτέρω ενίσχυση της ευρωατλαντικής συμμαχίας στην αντιμετώπιση των προκλήσεων του νέου και πιο

ασταθή πολυπολικού κόσμου που αναδύεται.

Στο πέμπτο κεφάλαιο παρατίθεται μια εκτίμηση του γράφοντος για τη διαμόρφωση της νέας Ευρωπαϊκής αρχιτεκτονικής ασφάλειας μετά τον πόλεμο στην Ουκρανία, και (για) τη θέση της Ρωσίας σε αυτήν. Προηγουμένως, το ΝΑΤΟ θεωρούνταν «απαρχαιωμένο ή κλινικά νεκρό», η Αμερική έστρεφε το ενδιαφέρον της στην Ασία, και οι δυο πλευρές του Ατλαντικού όδευαν προς αποσύνδεση (decoupling). Μετά την εισβολή στην Ουκρανία η Δύση συσπειρώθηκε, η Αμερική ξανάστρεψε το ενδιαφέρον της στην Ευρωπαϊκή ήπειρο, το ΝΑΤΟ ετοιμάζεται να υποδεχθεί νέα μέλη, και η Γερμανία άλλαξε υπόδειγμα εξωτερικής πολιτικής.

Σε αυτό το πλαίσιο, η εργασία αναλύει τη σχέση ΗΠΑ και ΕΕ, υπό το πρίσμα των δύο κυρίαρχων σχολών σκέψης της αμερικανικής πολιτικής ελίτ, του απομονωτισμού και της παγκόσμιας κυριαρχίας μέσω παρεμβατισμού.

Abstract

USA – Isolationism or Dominance? The two extreme options of the American National Security Strategy. Cooperation or confrontation with the EU?

The thesis at hand aims to reveal the optimum strategic approach for the US vis-à-vis the EU in an emerging multipolar world. For this reason, the two dominant views that co-exist in the American foreign policy decision-making process, namely, isolationism and interventionism/internationalism, are used as the theoretical foundations.

In more detail, the First chapter refers to the evolution of the above-mentioned views from the Declaration of Independence to the end of the Cold War. Special references are made to two subdivisions of the major views, i.e. liberal/idealistic interventionism, which tried to close the gap between being isolated and intervening, and political realism, which seems to be the leading trend in the modern era.

The Second chapter focuses on how isolationism and interventionism/internationalism evolved since the end of the Cold War. This evolution reveals that these two views have not been irrelevant as regards the American foreign policy decision-making process.

The Third chapter analyses why isolationism should be abandoned as the USA's foreign policy choice. Trying to avoid extreme normative connotations, the thesis stands for a mitigated interventionism based on selective alliances with key players in each region. Such interventionism could allow the US to tackle modern challenges effectively.

Consequently, the Fourth chapter lists the reasons why the US shall not lose their strategic influence on the EU. In this framework, the advantages of an enhanced euro-Atlantic partnership are scrutinized, given the challenges posed by the emerging multipolar world.

The next chapter, the fifth, focuses on how the Ukrainian War has affected the Western security order. Before the Russian intervention, NATO was often deemed obsolete and US and EU seemed to decouple; the Ukrainian War strengthened the bonds between the two sides of the Atlantic, boosted NATO's dynamic and made Germany adopt a new paradigm in its foreign affairs.

Against this background, the thesis at hand analyses the relationship between the USA and the EU through the lens of the two dominant views of American foreign policy, isolationism and interventionism/internationalism, to answer the main research question.

Εισαγωγή

Η κατάρρευση της Σοβιετικής Ένωσης ανέδειξε τις ΗΠΑ ως τη μοναδική παγκόσμια υπερδύναμη. Ωστόσο, δυνάμεις όπως η Κίνα και η Ρωσία, έχουν αρχίσει τα τελευταία χρόνια να αμφισβητούν την πρωτοκαθεδρία τους, αν και η διαφορά των ΗΠΑ, με όρους ισχύος¹ από τους ανταγωνιστές της, είναι τέτοια που δεν είναι ακόμη πλήρης η ανάπτυξη ενός πολυκεντρικού συστήματος. Υπάρχουν πάντως αρκετοί αναλυτές που εκτιμούν ότι το διεθνές σύστημα είναι ήδη πολυκεντρικό, λόγω της εκκωφαντικής απουσίας της Αμερικής από το Συριακό² ζήτημα και της εν γένει αναδίπλωσής της από τις εξελίξεις στην Μ. Ανατολή.

Η πρωτοκαθεδρία των ΗΠΑ στηρίζεται και τροφοδοτείται από κάποια σημαντικά χαρακτηριστικά της αμερικανικής πολιτείας. Πρόκειται για μια σταθερή φιλελεύθερη δημοκρατία, οικονομικά ισχυρή, με ξεκάθαρη στρατιωτική και τεχνολογική υπεροχή. Η αυτάρκεια σε φυσικούς πόρους στο έδαφός της, η πρόσβαση σε εξωχώριες πλουτοπαραγωγικές πηγές, η δυνατότητα εκτύπωσης του ισχυρότερου νομίσματος συναλλαγών στον κόσμο, η Wall Street ως κέντρο διεθνών συναλλαγών, η παγκόσμια πολιτισμική επιρροή που ασκεί μέσω των εγχώριων πανεπιστημίων και του κινηματογράφου, η επιτυχής διάδοση στον ανεπτυγμένο κόσμο του αμερικάνικου τρόπου ζωής και της αγγλικής ως παγκόσμιας γλώσσας είναι μερικοί μόνο από τους παράγοντες ισχύος που καθιστούν την Αμερική, ηγέτιδα των παγκόσμιων εξελίξεων ακόμη και σήμερα.

Σε αυτό το πλαίσιο, εξετάζονται τα ιδεολογικά ρεύματα που επηρεάζουν και διαμορφώνουν, σε διαφορετικό βαθμό ανά ιστορική περίοδο, την εξωτερική πολιτική των ΗΠΑ, ώστε να απαντηθεί το ερώτημα του πώς διαμορφώνεται η σχέση των ΗΠΑ με την ΕΕ ως διακριτό δρώντα αλλά και τα κράτη μέλη της, καθώς η κατανόηση των διαχρονικών συμφερόντων της αμερικάνικης εξωτερικής πολιτικής, είναι θεμελιώδους σημασίας για την ισορροπία του διεθνούς συστήματος, με την

1 Η έννοια της ισχύος αφορά επιγραμματικά τον πληθυσμό, την έκταση, τις πηγές πλούτου, την στρατιωτική δύναμη, την πολιτισμική επιρροή ενός κράτους καθώς και μια σειρά από άλλους παράγοντες οι οποίοι αναλύονται διεξοδικά στο βιβλίο του Κουσκουβέλη Ηλία, Εισαγωγή στις Διεθνείς Σχέσεις, Ποιότητα, Αθήνα, 2010, σελ. 148-186

2 Αφορά τον Συριακό εμφύλιο πόλεμο ο οποίος βρίσκεται σε εξέλιξη από τον Μάρτιο '11 ανάμεσα στον κυβερνητικό στρατό του Προέδρου Ασαντ και αντικαθεστωτικών δυνάμεων ως μέρος της Αραβικής Άνοιξης και στον οποίο έχουν εμπλακεί ενεργά κράτη με συμφέροντα στην περιοχή, όπως η Ρωσία και η Τουρκία. - Εκτενέστερη ανάλυση για το Συριακό ζήτημα δεν εμπίπτει στο πεδίο ανάλυσης του παρόντος δοκιμίου.

προώθηση των αμερικανικών συμφερόντων στην περιοχή, σε μια συμμαχία αμοιβαίου οφέλους.

Οι παράγοντες που ελήφθησαν υπ' όψη και οι οποίοι επηρεάζουν την ανάπτυξη του θέματος είναι οι παρακάτω:

α. Τα δύο, υπό εξέταση, ιδεολογικά ρεύματα της στρατηγικής σκέψης των ΗΠΑ, ο απομονωτισμός και η παγκόσμια κυριαρχία μέσω παρεμβατισμού, αναλύονται κατά το δυνατόν με χρονολογική σειρά εμφάνισης, σε μια προσπάθεια να αναδειχθεί η συνέχεια στον τρόπο άσκησης της εξωτερικής πολιτικής της χώρας.

β. Είναι ακριβές να θεωρηθεί ότι, και για τις δύο υπόψη αμερικάνικες σχολές σκέψης, η σημαντικότερη σταθερά στη διαμόρφωση της καταλληλότερης εθνικής στρατηγικής ασφαλείας είναι η βούληση διατήρησης της παγκόσμιας πρωτοκαθεδρίας των ΗΠΑ.

γ. Η ιδιαίτερη στρατηγική σχέση των ΗΠΑ με την ΕΕ εξετάζεται αποκλειστικά από την σκοπιά των ΗΠΑ. Δηλαδή, αναλύεται ο τρόπος που αντιλαμβάνονται οι ΗΠΑ τη γεωπολιτική θέση της ΕΕ, τί επιδιώκουν γεωστρατηγικά από αυτή με βάση τα δικά τους συμφέροντα, καθώς και σε ποιο βαθμό μεγέθυνσης θα της επέτρεπαν δυνητικά να φτάσει, ώστε να μην κινδυνέψουν τα πρωτεία τους στο παγκόσμιο πολιτικό γίγνεσθαι.

Κεφάλαιο Πρώτο: Ιδεολογικά Ρεύματα στην Αμερικανική Εξωτερική Πολιτική

Η αποτύπωση των ιδεολογικών ρευμάτων που διαμορφώνουν την αμερικάνικη εθνική στρατηγική και πολιτική ασφαλείας, επιφέρει στον μελετητή κάποιες εγγενείς δυσκολίες: και αυτό διότι πρόκειται για ένα κράμα πραγματισμού και ιδεαλισμού με δυσδιάκριτα πολλές φορές όρια. Οι Αμερικάνοι πολιτικοί ταγοί διαχειρίζονται τις εκάστοτε διπλωματικές υποθέσεις με πραγματισμό κατά βάση αλλά προωθώντας παράλληλα και τις ιστορικές ηθικές τους πεποιθήσεις με ιδεολογικό ζήλο.

Στην αμερικάνικη διπλωματική και ακαδημαϊκή κοινότητα συνυπάρχουν από συστάσεως του αμερικανικού κράτους δύο αντίθετες και αντιφατικές σχολές σκέψης: ο απομονωτισμός και η παγκόσμια κυριαρχία όπως αυτή επιδιώκεται μέσω αμερικάνικου παρεμβατισμού σε διεθνείς διενέξεις, οπουδήποτε στον πλανήτη διακυβούνται αμερικανικά συμφέροντα. Προτού αναλυθούν στο παρόν κεφάλαιο οι διαφορές τους, είναι ορθό να ειπωθεί ότι αμφότερες βασίζονται στο ίδιο αξιακό σύστημα σύμφωνα με το οποίο: η Αμερική κατέχει το καλύτερο πολιτικό σύστημα και τα υπόλοιπα κράτη οφείλουν να επιδιώξουν την ειρήνη και την ευημερία εγκαταλείποντας τον πόλεμο ως μέσο επίλυσης των διαφορών και υιοθετώντας τις αμερικάνικες αξίες της δημοκρατίας, της ελευθερίας, του καπιταλισμού και του δικαίου.

Με άλλα λόγια, οι ΗΠΑ προσπαθώντας να κερδίσουν εσωτερική και εξωτερική νομιμοποίηση για τις διεθνείς τους επεμβάσεις, προωθούν μια διεθνή τάξη στην οποία οι ίδιες λειτουργούν ως εγγυήτριες και εποπτεύουσες, βασισμένη στη δημοκρατία, στην οικονομία της αγοράς και στο διεθνές δίκαιο - ανεξάρτητα αν επιβάλλουν τη βούλησή τους με τη δύναμη της ισχύος και εμπλέκονται στις διάφορες διεθνείς διενέξεις κατά το δοκούν με γνώμονα το κρατικό συμφέρον και όχι το διεθνές δίκαιο.

Το αμερικανικό κράτος, μετά την αναγνώριση της ανεξαρτησίας του από την Βρετανική Αυτοκρατορία το 1783 και έως το 1917, ταλαντεύθηκε μεταξύ απομονωτισμού και παρεμβατισμού, χωρίς να παρεμβαίνει στη διεθνή арένα αντιπαράθεσης των Μεγάλων ευρωπαϊκών αποικιοκρατικών Δυνάμεων της εποχής - τουλάχιστον όχι στην Ευρώπη και εν γένει στο Ανατολικό ημισφαίριο όπου αντιμάχονταν η μία την άλλη. Οι δύο παγκόσμιοι πόλεμοι σηματοδότησαν για την Αμερική το τέλος του απομονωτισμού και ταυτόχρονα την αρχή του παρεμβατισμού στις

διεθνείς υποθέσεις. Ολόκληρη η μεταπολεμική περίοδος χαρακτηρίζεται από την προσπάθεια της Αμερικής να οικοδομήσει μία διεθνή τάξη με βάση τις αξίες της, ως μέρος ενός ευρύτερου σχεδίου παγκόσμιας διακυβέρνησης.

Η έξοδος των ΗΠΑ από την απομόνωση εξαιτίας των δύο παγκοσμίων πολέμων επέφερε τελικά κοσμογονικές αλλαγές στο διεθνές σύστημα ισορροπίας, καθότι οι παραδοσιακές αποικιοκρατικές Μ. Δυνάμεις της Ευρώπης βρέθηκαν σημαντικά συρρικνωμένες εξαιτίας των απωλειών τους και η Αμερική, μη έχοντας υποστεί ανάλογη φθορά και με πλεονάζοντες εθνικούς πόρους, απέκτησε την πρωτοκαθεδρία της παγκόσμιας πολιτικής σκηνής. Η μοναδική δύναμη που μπορούσε να αμφισβητήσει την αμερικανική πρωτοκαθεδρία ήταν η Σοβιετική Ένωση, με την οποία ενεπλάκη στην στρατηγική αντιπαράθεση που είναι ευρέως γνωστή ως ψυχρός πόλεμος για πάνω από 4 δεκαετίες. Η ΕΣΣΔ αμφισβήτησε έντονα το αξιακό σύστημα των ΗΠΑ που βασιζόταν στην καπιταλιστική διεθνή τάξη αντιπροτείνοντας ένα άλλο κατά τη γνώμη της πιο δίκαιο, το κομμουνιστικό.

Η κατάρρευση της ΕΣΣΔ το 1989 σήμανε το τέλος του ψυχρού πολέμου και ταυτόχρονα τη δικαίωση των αμερικανικών ιδεωδών. Η Αμερική για πρώτη φορά έχει την ευκαιρία να διαμορφώσει το διεθνές σύστημα με τους δικούς της όρους σύμφωνα με τον δικό της αξιακό κώδικα και ως η μόνη παγκόσμια υπερδύναμη πλέον, ανέλαβε την οργάνωση της μεταψυχροπολεμικής διεθνούς τάξης. Το διεθνές σύστημα από διπολικό είχε μετατραπεί σε μονοπολικό, επιφέροντας την αναμενόμενη αστάθεια που προκύπτει μετά από μια τέτοια δομική αλλαγή, και οι ΗΠΑ ήρθαν αντιμέτωπες με την υποχρέωση να καταστρώσουν μια νέα εθνική στρατηγική.

Σε αυτό το σταυροδρόμι που βρέθηκε μεταψυχροπολεμικά, το αμερικανικό πολιτικό και διπλωματικό κατεστημένο αμφιταλαντεύεται ακόμα ως προς τη σωστή δόση απομονωτισμού ή παρεμβατισμού, ρεαλισμού ή ιδεαλισμού. Ακόμα και σήμερα, 30 χρόνια μετά την ανάληψη των σκήπτρων της παγκόσμιας ηγεμονίας από τις ΗΠΑ, οι κυβερνώντες της προσπαθούν να απαντήσουν στα ανωτέρω κλασσικά για αυτές διλήμματα χάραξης εθνικής στρατηγικής. Ο Henry Kissinger στο βιβλίο του «Παγκόσμια τάξη» θέλοντας να επισημάνει αυτή ακριβώς την διαχρονική αμφιθυμία των Αμερικανών ταγών στον τρόπο άσκησης της εξωτερικής πολιτικής των ΗΠΑ, συνόψισε πολύ εύγλωττα:

«Καμία άλλη χώρα δεν έχει παίξει τόσο καθοριστικό ρόλο στη

διαμόρφωση της σύγχρονης παγκόσμιας τάξης όσο οι Ηνωμένες Πολιτείες, ούτε και εκδήλωσε τόση αμφιταλάντευση ως προς της συμμετοχή της σε αυτήν. Πεπεισμένη ότι θα καθόριζε τη μοίρα ολόκληρης της ανθρωπότητας, η Αμερική στην πορεία της ιστορίας της έχει διαδραματίσει έναν παράδοξο ρόλο στην παγκόσμια τάξη: επεκτάθηκε σε μια ολόκληρο ήπειρο επικαλούμενη το Πρόδηλο Πεπρωμένο³ της, την ίδια ώρα που απέρριπτε κάθε αυτοκρατορική προοπτική· άσκησε καθοριστική επιρροή σε ιστορικά γεγονότα, αρνούμενη όμως ότι είχε ως κίνητρο το εθνικό της συμφέρον· και εξελίχθηκε σε υπερδύναμη, ενώ διακήρυττε πως δεν είχε καμία πρόθεση να ασκήσει πολιτική ισχύος⁴.»

Κρίνεται λοιπόν σκόπιμη, στο πλαίσιο του παρόντος δοκιμίου, η παράθεση των απόψεων και η περαιτέρω κατηγοριοποίηση των ανωτέρω αντιμαχόμενων σχολών σκέψης, ως προς τη βέλτιστη εθνική στρατηγική που οφείλουν να ακολουθούν οι ΗΠΑ διαχρονικά, λαμβάνοντας ωστόσο υπόψη ότι πολλές φορές, στην διπλωματική τους ιστορία, ήταν δυσδιάκριτα τα όρια της μίας πολιτικής από την άλλη.

α. Απομονωτισμός

(1) Ο ιδεαλιστικός, φιλελεύθερος απομονωτισμός, σαν ιδεολογικό ρεύμα, υφίσταται από τη σύσταση του αμερικανικού κράτους, μετά την επανάσταση του 1776 ενάντια στην Βρετανική αποικιοκρατία, και πρεσβεύει την συνειδητή αποχή του από οποιαδήποτε διεθνή διένεξη, δίνοντας έμφαση στην ασφάλεια των εξωτερικών συνόρων του. Θεωρείται κλασική πλέον η διακήρυξη του απομονωτισμού από τον Πρόεδρο George Washington⁵ το 1796 στον αποχαιρετιστήριο λόγο του:

«Καλλιεργήστε ειρήνη και αρμονία με όλους. Η θρησκεία και η ηθική να καθοδηγούν αυτή τη συμπεριφορά. Ο καλύτερος κανόνας συμπεριφοράς για μας σε σχέση με τα ξένα έθνη, είναι να διερευνούμε τις εμπορικές μας σχέσεις έχοντας όσο το δυνατό λιγότερους πολιτικούς δεσμούς. Γιατί να συνυφαίνουμε το πεπρωμένο μας με οποιοδήποτε μέρος της Ευρώπης, γιατί να εμπλέκουμε την ειρήνη και την ευημερία μας με τις φιλοδοξίες της Ευρώπης;»⁶

³ Με τον όρο αυτό εννοεί ότι η εξωτερική πολιτική της Αμερικής αποτυπώνει την πεποίθηση ότι οι αρχές που εφαρμόζει στο εσωτερικό της είναι αυταπόδεικτα πανανθρώπινες και ότι η υιοθέτηση τους από τον υπόλοιπο πλανήτη, έστω και με τη βία, είναι το πεπρωμένο της, η αποστολή της

⁴ Kissinger, Henry, *Παγκόσμια Τάξη*, Λιβάνη, Αθήνα, 2014, σελ.331

⁵ 1^{ος} Πρόεδρος των ΗΠΑ (1789 - 1797)

⁶ Αρβανιτόπουλος, Κων/νος, *Η Αμερικάνικη εξωτερική Πολιτική μετά τον Ψυχρό Πόλεμο-Ιδεολογικά*

(2) Οι ρίζες του πρέπει να αναζητηθούν στις βαθιά εδραιωμένες πεποιθήσεις των Πατέρων του αμερικανικού κράτους ότι οι ίδιοι πρεσβεύουν διαφορετικές αξίες από τον Παλαιό Κόσμο – τις Μεγάλες Ευρωπαϊκές αυτοκρατορίες. Η Αμερική δημιουργήθηκε κατά βάση από Ευρωπαίους μετανάστες οι οποίοι αφενός ασφυκτιούσαν οικονομικά στην Ευρωπαϊκή ήπειρο, αφετέρου είχαν κουραστεί από τους συνεχείς ευρωπαϊκούς πολέμους. Η καταπίεση από το Βρετανικό Στέμμα που υπέστησαν οδήγησε στην αμερικανική επανάσταση, αφού τους απωθούσε η ιδέα της μεταφοράς στην νέα τους πατρίδα του ευρωπαϊκού τρόπου ζωής, εδραιώνοντας βαθιά την πεποίθηση για την αμερικανική μοναδικότητα. Συνεπώς, το νέο αμερικανικό κράτος έπρεπε να πρεσβεύει τις δημοκρατικές και ανθρωπιστικές αξίες των εμπνευστών του, διαφοροποιούμενο ριζικά από τις ραδιουργίες και τις ισορροπίες ισχύος της Ευρώπης.

(3) Ο απομονωτισμός, πίσω από τον ιδεαλιστικό, φιλελεύθερο μανδύα, εξυπηρετούσε την ρεαλιστική ανάγκη περιφρούρησης της νεοπαγούς αμερικανικής ανεξαρτησίας και δεδομένου ότι το νεοσύστατο κράτος δεν είχε αποκτήσει ακόμη την απαιτούμενη ισχύ ώστε να παρεμβαίνει σε διεθνείς διενέξεις, οι ανησυχίες των πρώτων ηγετών του ήταν περισσότερο υπαρξιακές και αφορούσαν την ασφάλειά του από τις μεγάλες ευρωπαϊκές αποικιοκρατικές δυνάμεις και κυρίως από την Μ. Βρετανία η οποία πιθανώς να είχε διαθέσεις ρεβανσισμού για την ήττα της κατά τον αμερικανικό αγώνα ανεξαρτησίας. Βασικό επιχείρημα της εν λόγω σχολής σκέψης αποτέλεσε η πλεονεκτική γεωγραφική θέση της αμερικανικής ηπείρου, η οποία ευρισκόμενη ανάμεσα σε δύο ωκεανούς, απολαμβάνει μίας σχετικής ασφάλειας από εξωτερικές απειλές οπότε και την πολυτέλεια να απέχει από τις διεθνείς διενέξεις εφόσον η ίδια το επιθυμεί

(4) Με την πάροδο των ετών και καθώς το νεοπαγές κράτος έβρισκε το βηματισμό του και άκμαζαν οι συντελεστές ισχύος του, η στρατηγική του ιδεαλιστικού απομονωτισμού έχανε την δυναμική της και οι πρώτες φωνές για περισσότερο παρεμβατισμό στις διεθνείς σχέσεις, υπό τη μορφή ενός πιο ρεαλιστικού απομονωτισμού, έκαναν την εμφάνισή τους. Η πρώτη έκφανση του διεθνούς παρεμβατισμού ως αμερικανική εθνική στρατηγική αποκρυσταλλώθηκε στο δόγμα Monroe⁷ το 1823, το οποίο αποτέλεσε τον ιδεολογικό συμβιβασμό ανάμεσα στον ιδεαλιστικό και τον ρεαλιστικό απομονωτισμό και αποτέλεσε το ιδεολογικό εργαλείο του Αμερικανικού ιμπεριαλισμού του 19ου αιώνα.

Ρεύματα, Ποιότητα, Αθήνα, 2003, σελ.23

⁷ Monroe Doctrine, πήρε το όνομά του από τον James Monroe, 5^ο Πρόεδρο των ΗΠΑ (1817 - 1825).

(5) Αποτέλεσε καταστάλαγμα τόσο της αμυντικής όσο και της επιθετικής αμερικάνικης στρατηγικής σκέψης, καθότι το νέο αμερικανικό έθνος αφενός νομιμοποιούνταν να καταφύγει ακόμα και σε πόλεμο προκειμένου να διατηρήσει το απαραβίαστο του Δυτικού Ημισφαιρίου από τις ευρωπαϊκές δυνάμεις, αφετέρου χρησιμοποιήθηκε ως πρόσχημα για να ακολουθήσει επεκτατική πολιτική στη Κεντρική και Νότια Αμερική εδραιώνοντας την ηγεμονία του στο σύνολο της αμερικανικής ηπείρου.

(6) Καθόλη τη χρονική περίοδο από την ανεξαρτησία του Αμερικάνικου κράτους μέχρι τον Ισπανό-Αμερικανικό πόλεμο (1898) και την συμμετοχή του στους δύο παγκόσμιους πολέμους -δηλαδή για ένα χρονικό διάστημα περισσότερο του ενάμιση αιώνα- ο απομονωτισμός παρέμεινε κυρίαρχος ιδεολογικά ανάμεσα στους Αμερικανούς πολιτικούς ηγέτες και αποτέλεσε την βάση της αμερικάνικης εθνικής στρατηγικής. Το πέρας των δύο παγκοσμίων πολέμων και η ανάδειξη της Αμερικής σε υπερδύναμη, λόγω της κατάρρευσης των Μεγάλων ευρωπαϊκών δυνάμεων, σήμανε την οριστική στροφή της αμερικανικής στρατηγικής σκέψης προς τον διεθνή παρεμβατισμό, η οποία μετουσιώθηκε σε μια σειρά επεμβάσεων ανά την υφήλιο στο πλαίσιο του Ψυχρού πολέμου και της στρατηγικής αντιπαράθεσης με την έτερη νικήτρια των δύο παγκοσμίων πολέμων, τη Σοβιετική Ένωση.

β. Παγκόσμια κυριαρχία μέσω παρεμβατισμού

(1) Παρεμβατικός ιδεαλισμός και η «ρεαλιστική» παρένθεση του Theodore Roosevelt.

(α) Ο ιδεαλιστικός, φιλελεύθερος απομονωτισμός ως σχολή σκέψης κυριάρχησε στην αμερικανική πολιτική σκηνή ως τις αρχές του 20ου αιώνα. Την περίοδο εκείνη ενάμιση αιώνα περίπου μετά την ανεξαρτησία της, η Αμερική είχε ισχυροποιηθεί σημαντικά συγκριτικά με τα υπόλοιπα κράτη του διεθνούς συστήματος, σε βαθμό που δεν ήταν εφικτό πλέον να παρακολουθεί αμέτοχη τα διεθνή δρώμενα χωρίς να πρωταγωνιστεί. Πρώτος το αντιλήφθηκε αυτό ο ρεπουμπλικάνος Πρόεδρος των ΗΠΑ Theodore Roosevelt⁸, ο οποίος προσεγγίζοντας τις διεθνείς σχέσεις με ρεαλισμό ενάντια στην εδραιωμένη αμερικανική αντίληψη περί απομονωτισμού εκείνη την περίοδο, ανέλυσε τον παγκόσμιο ρόλο που οφείλουν να διαδραματίζουν οι ΗΠΑ με όρους ισχύος και εθνικού συμφέροντος. Η λογική του ήταν πλησιέστερα στην ευρωπαϊκή αντίληψη

8 26^{ος} Πρόεδρος των ΗΠΑ (1901 - 1909)

περί ισορροπίας ισχύος και ζωνών επιρροής, παρά στον φιλελευθερισμό που πρέσβευε η ιδεαλιστική αμερικανική σχολή του περήφανου απομονωτισμού.

(β) Ο Τ. Roosevelt ήταν πεπεισμένος ότι οι ΗΠΑ ήταν μία εν δυνάμει νέα παγκόσμια δύναμη η οποία όφειλε να συγκρούεται με τα άλλα κράτη όποτε διακυβεύονται τα εθνικά της συμφέροντα. Το πρώτο βήμα προς αυτή την κατεύθυνση ήταν η μετατροπή του Δόγματος Μονroe σε ένα πιο επεμβατικό, το Συνακόλουθο του Δόγματος Μονroe, το οποίο χωρίς να απαρνείται τον ρόλο των ΗΠΑ ως παγκόσμιο πρότυπο φιλελεύθερης δημοκρατίας, διακήρυττε το δικαίωμα των ΗΠΑ να παρεμβαίνουν, έστω και «απρόθυμα», σε κατάφωρες περιπτώσεις αδικίας και εκτός δυτικού ημισφαιρίου, ως μία διεθνής δύναμη αστυνόμευσης.

(γ) Υπό αυτό το πρίσμα λοιπόν, ο Τ. Roosevelt λίγο πριν το ξέσπασμα του Α παγκοσμίου πολέμου αναγνώρισε γρήγορα την απειλή που προερχόταν από την Γερμανία και θέλησε να εντάξει τη χώρα του σε μια αντιγερμανική συμμαχία με την Αγγλία και την Γαλλία ανάχωμα στον Γερμανικό επεκτατισμό στην Ευρωπαϊκή ήπειρο. Ωστόσο, η βαθιά εδραιωμένη απομονωτιστική αντίληψη της αμερικανικής κοινωνίας περί της υποχρέωσης του αμερικανικού κράτους να απόσχει από τις ευρωπαϊκές έριδες αποδείχθηκε ανυπέρβλητο εμπόδιο σε αυτή του τη φιλοδοξία.

(δ) Ο ρεαλιστικός τρόπος που προσέγγιζε τις διεθνείς σχέσεις ο Τ. Roosevelt δεν στάθηκε αρκετός να πείσει τον αμερικανικό λαό για τα οφέλη που θα προέκυπταν για τη χώρα σε περίπτωση συμμετοχής της στον Α παγκόσμιο πόλεμο. Για να συμβεί αυτό χρειαζόταν να δοθεί στην αμερικάνικη κοινή γνώμη ένα πιο ιδεαλιστικό κίνητρο, πλησιέστερα στην διαδεδομένη, εγχώρια αντίληψη περί αμερικανικής μοναδικότητας. Ο δημοκρατικός Πρόεδρος των ΗΠΑ Woodrow Wilson⁹, αντιλαμβανόμενος την ανάγκη του αμερικανικού λαού - όντας και ο ίδιος φιλελεύθερος, ιδεαλιστής άλλωστε - απέρριψε τη γλώσσα της ισχύος και επικαλούμενος ηθικές αρχές, θα πείσει τη χώρα του να εγκαταλείψει τον απομονωτισμό και να εισέλθει στον «Μεγάλο Πόλεμο»¹⁰ όχι για το εθνικό της συμφέρον, αλλά για τη δικαίωση των αξιών της¹¹.

9 28^{ος} πρόεδρος των ΗΠΑ (1913-1921)

10 Ο Α παγκόσμιος πόλεμος διήρκησε από το 1914 έως το 1918, με τις ΗΠΑ να εισέρχονται σε αυτόν το 1917, ενώ μέχρι εκείνο το σημείο παρέμεναν ουδέτερες.

11 Ο.π., σελ.29

(ε) Ο ουιλσονιανισμός¹² άλλωστε, διακηρυγμένος από τον Δεκέμβριο του 1913, πρέσβευε την επικράτηση των αρχών του διεθνούς δικαίου στη θέση της ισορροπίας ισχύος δυνάμεων και την αντικατάσταση της ισχύος από την διαιτησία ως μέθοδο επίλυσης διεθνών συγκρούσεων. Ο Wilson προσδίδοντας ένα μεσσιανικό χαρακτήρα στην αμερικανική εξωτερική πολιτική θεωρείται ο σημαντικότερος εκφραστής του αμερικανικού ιδεαλισμού. Σύμφωνα με αυτή την ιδεολογία η Αμερική έπρεπε να αναλάβει θεματοφύλακας της παγκόσμιας ασφάλειας και ελευθερίας, προσδίδοντας στον εαυτό της το ρόλο του παγκόσμιου χωροφύλακα.

(στ) Η διπλωματία του Wilson χαρακτηρίστηκε και «ιεραποστολική», καθόσον ήταν αμετακίνητα προσηλωμένος στην ιστορική αποστολή των Αμερικανών ως καθοδηγητών και διαφωτιστών, ως έθνος που θα δώσει το καλό παράδειγμα για ελευθερία, δημοκρατία, ισότητα και οικουμενική ειρήνη¹³. Η συμβολή του στην αμερικανική εξωτερική πολιτική ήταν σημαντική, καθόσον προσέδωσε στον παρεμβατισμό ένα ιδεαλιστικό μανδύα. Οι ΗΠΑ από εκείνο το σημείο νομιμοποιούνταν στην αμερικανική κοινωνία να επεμβαίνουν όπου το έκριναν απαραίτητο ανά τον πλανήτη για να διαδώσουν τις αρχές τους. Υπό το πρίσμα αυτό, η Αμερική προσπάθησε να οικοδομήσει την μεταπολεμική διεθνή τάξη πραγμάτων, καθόσον η Κοινωνία των Εθνών μετά τον Α παγκόσμιο αφενός, και ο Οργανισμός Ηνωμένων Εθνών μετά τον Β παγκόσμιο αφετέρου, υπήρξαν δύο παρόμοιες προσπάθειες προς αυτή την κατεύθυνση.

(ζ) Η Αμερική αντιλήφθηκε τον ρόλο της κατά τη διάρκεια του ψυχρού πολέμου, ως αγώνα για επικράτηση ανά την υφήλιο του δικού της μοντέλου διακυβέρνησης, αυτό της φιλελεύθερης καπιταλιστικής δημοκρατίας, ενώ μετά το τέλος του και μέχρι σήμερα, ένα μεγάλο τμήμα του αμερικανικού λαού, αποδέχεται τον διεθνή παρεμβατισμό μόνο εφόσον βασίζεται στην προάσπιση ηθικών αρχών¹⁴. Ως συνέπεια οι περισσότερες αμερικανικές ηγεσίες νομιμοποιούν τις διεθνείς παρεμβάσεις τους όχι με γεωπολιτικά επιχειρήματα, αλλά με την επίκληση των κανόνων του δικαίου και των παραδοσιακών αμερικανικών αξιών.

(2) Πολιτικός Ρεαλισμός

12 Παπασωτηρίου Χαράλαμπος, *Η Διεθνής Πολιτική στον 21ο αιώνα*», εκδόσεις Ποιότητα Αθήνα 2008, σελ.109.

13 Kissinger, Henry, *Διπλωματία*, Λιβάνη, Αθήνα, 1995, σελ.324

14 Αρβανιτόπουλος, Κων/νος, *Η Αμερικανική εξωτερική Πολιτική μετά τον Ψυχρό Πόλεμο-Ιδεολογικά Ρεύματα*, Ποιότητα, Αθήνα, 2003, σελ.34

(α) Ο πολιτικός ρεαλισμός, ως σχολή σκέψης στην αμερικάνικη εξωτερική πολιτική του διεθνούς παρεμβατισμού, συνιστά το αντίπαλο δέος του πολιτικού ιδεαλισμού. Οι δύο σχολές, ενώ στην πράξη μπορεί να συμπίπτουν ως προς τους στόχους ή το ποσοστό παρεμβατισμού που πρέπει να διακατέχει την αμερικανική εξωτερική πολιτική, έχουν εγγενείς διαφορές ως φιλοσοφίες και αντιμετωπίζουν τις διεθνείς σχέσεις από άλλη αφετηρία. Η αντίθεση των δύο σχολών φαίνεται ξεκάθαρα στη διαφορά φιλοσοφίας ανάμεσα στους δύο προέδρους των ΗΠΑ, του ρεαλιστή Τ. Roosevelt και του ιδεαλιστή W. Wilson. Αμφότεροι *συμφωνούσαν* ότι η Αμερική όφειλε να εισέρθει στον Ά παγκόσμιο πόλεμο, αλλά *διαφωνούσαν για τους λόγους* για τους οποίους έπρεπε να το πράξει αυτό. Ο πρώτος ισχυριζόταν ότι η Αμερική έπρεπε να εμπλακεί για να εξασφαλίσει τα εθνικά της συμφέροντα, ενώ ο δεύτερος ότι έπρεπε να εμπλακεί για να εδραιώσει την δημοκρατία στον κόσμο.

(β) Η χάραξη της αμερικανικής εθνικής στρατηγικής ολόκληρης της μεταπολεμικής περιόδου ήταν σαφώς επηρεασμένη από τις αρχές του πολιτικού ρεαλισμού. Οι στοχαστές του πολιτικού ρεαλισμού – με σημαντικότερους τους Hans Morgenthau¹⁵, George Kennan¹⁶, Nicholas Spykman¹⁷ και Halford Mackinder¹⁸ - εμπνευσμένοι από τον ρεαλιστικό λόγο του Θουκυδίδη¹⁹, αντιτίθενται σε οποιαδήποτε σταυροφορία για την επιβολή των ηθικών αρχών ενός κράτους πέραν των συνόρων του, ακόμα και αν πρόκειται για τις αρχές του δημοκρατικού ιδεαλισμού του W. Wilson. Οι έννοιες της ισχύος και του εθνικού συμφέροντος βρίσκονται στο επίκεντρο της διεθνούς πολιτικής. Η ανάγκη των κρατών να διατηρήσουν ή να επεκτείνουν την ισχύ τους προκαθορίζει τους στόχους τους σε σχέση με άλλα κράτη. Οποιαδήποτε σταυροφορία ηθικών αξιών, γουιλσονιανού τύπου, διαχέει την αμερικανική ισχύ σε περιοχές που δεν έχουν στρατηγική αξία για τις ΗΠΑ.

15 Hans Morgenthau (1904 – 1980), Αμερικανός καθηγητής του University of Chicago, θεωρείται ένας από τους θεωρητικούς που επηρέασαν περισσότερο την μεταπολεμική εξωτερική πολιτική των ΗΠΑ.

16 George Kennan (1904-2005), Αμερικανός διπλωμάτης εμπνευστής του περίφημου «δόγματος της ανάσχεσης» της Σοβιετικής Ένωσης, πνευματικός πατέρας του Δόγματος Truman και του συνεπακόλουθου Σχεδίου Marshall.

17 Nicholas Spykman (1893-1943), Αμερικανός καθηγητής πολιτικών επιστημών στο Yale University, τόνισε τη σημασία της ευρασιατικής περιμέτρου (Rimland) για τον έλεγχο της Ευρασίας

18 Halford Mackinder (1861-1947), Βρετανός καθηγητής γεωγραφίας στο London School of Economics, γνωστός για την θεωρία της «Παγκόσμιας Νήσου».

19 Ο Έλληνας ιστορικός θεωρείται ο πατέρας του πολιτικού ρεαλισμού, καθόσον η ανάλυση του Πελοποννησιακού Πολέμου υπό όρους ισχύος και ισορροπίας δυνάμεων, αποτέλεσε εμπνευση για όλους τους μεγάλους θεωρητικούς του πολιτικού ρεαλισμού του 20^{ου} αιώνα, και δει αυτών της αγγλοσαξονικής σχολής.

(γ) Ο Η. Morgenthau υποστήριξε ότι δεν υπάρχουν παγκοσμίως αποδεκτές κοινές ηθικές αξίες που να χρησιμεύουν ως οδηγός συμπεριφοράς για τα κράτη και να διέπουν τις σχέσεις τους.

«Αν θεωρήσουμε ότι όλα τα έθνη, περιλαμβάνοντας και το δικό μας, είναι πολιτικές οντότητες που προωθούν τα συμφέροντα τους, τα οποία ορίζουν με βάση την ισχύ τους, τότε θα είμαστε δίκαιοι προς όλους. Θα κρίνουμε τα υπόλοιπα έθνη όπως κρίνουμε το δικό μας, και κατ' αυτό τον τρόπο, θα προωθούμε πολιτικές που σέβονται τα συμφέροντα των άλλων εθνών, ενώ προφυλάσσουν και προωθούν τα συμφέροντα του έθνους μας²⁰.»

(δ) Υπάρχουν αρκετά παρακλάδια του πολιτικού ρεαλισμού ως ιδεολογικά ρεύματα, ανάλογα με το τι βρίσκεται στο επίκεντρο της ανάλυσης κάθε φορά, όπως η σχολή του οικονομικού ρεαλισμού του Alexander Hamilton²¹, η οποία προσεγγίζει τις διεθνείς σχέσεις από τη σκοπιά της μεγιστοποίησης του οικονομικού και εμπορικού συμφέροντος και η σχολή του Andrew Jackson²², της οποίας στόχος είναι η υπεράσπιση του έθνους με κάθε κόστος, όμως η σχολή που επικράτησε εμφατικά στην αμερικανική εξωτερική πολιτική μεταπολεμικά είναι των μεγάλων γεωπολιτικών²³ αναλυτών που αναφέρθηκαν παραπάνω.

(ε) Οι θεωρητικοί της γεωπολιτικής, αντιμετωπίζοντας τη γεωγραφία ως πεπρωμένο - λόγω της διαχρονικότητας των γεωπολιτικών στόχων κάθε μεγάλου κράτους, οι οποίοι προκύπτουν εν πολλοίς από τη γεωγραφική τους θέση - βάσισαν την στρατηγική τους ανάλυση στους αμείλικτους περιορισμούς που προκύπτουν εξαιτίας της, αναδεικνύοντας τους γεωπολιτικούς συσχετισμούς των μεγάλων κρατών και τις επιδιώξεις τους.

(στ) Ο Η. Mackinder επισήμανε στους Αμερικανούς τη γεωπολιτική σημασία του έλεγχου της Ευρασίας. Η Ευρασία- η οποία συγκεντρώνει τα 2/3 του πληθυσμού της γης και των πλουτοπαραγωγικών της πόρων - χαρακτηρίστηκε από τον

20 Ο.π., σελ.40 και Morgenthau, Hans, Politics among nations, Knopf, N.Y, 1978, σελ.59.

21 Alexander Hamilton (1757-1804), Ένας από τους εθνοπατέρες των ΗΠΑ, ιδρυτής του αμερικανικού χρηματοπιστωτικού συστήματος, 1^{ος} Υπουργός Οικονομικών, θιασώτης του καπιταλισμού και του οικονομικού ιμπεριαλισμού.

22 Andrew Jackson, 7ος πρόεδρος των ΗΠΑ (1767-1845), ιδρυτής του δημοκρατικού κόμματος.

23 «Η Γεωπολιτική εννοούμενη κυρίως ως «γεωγραφία της ισχύος» συνιστά τη μελέτη της αλληλεπίδρασης του φυσικού γεωγραφικού διαμελισμού και του ανθρώπινου πολιτισμικού οικοδομήματος με σκοπό την εξασφάλιση οικονομικής και στρατιωτικής συγκυριαρχίας μιας Δύναμης πάνω σε έναν συγκεκριμένο χώρο του πλανήτη». Ι. Λουκάς, Η Γεωπολιτική, Τροχαλία, 2000, σελ.23

Η. Mackinder ως «Παγκόσμια Νήσος», ενώ η κεντρική και ανατολική Ευρώπη ως «καρδιά της γης». Σύμφωνα με τον ίδιο, όποιος κυριαρχεί στην ανατολική Ευρώπη κυριαρχεί στην καρδιά της Γης και όποιος κυριαρχεί στην καρδιά της Γης κυριαρχεί στο παγκόσμιο νησί, άρα και στον κόσμο. Από τη μεριά του ο N. Spykman χωρίς να αμφισβητήσει τη γεωπολιτική σημασία της Ευρασίας, ισχυρίστηκε ότι για μια ναυτική δύναμη όπως οι ΗΠΑ ο έλεγχος της Ευρασίας επιτυγχάνεται όχι μέσω του ελέγχου της κεντρικής και της ανατολικής Ευρώπης, αλλά μέσω του ελέγχου της περιμέτρου της Ευρασίας και των θαλασσίων οδών που την περικλείουν. Οι δύο τους έθεσαν ουσιαστικά το γεωπολιτικό υπόβαθρο της αμερικάνικης εξωτερικής πολιτικής μετά τον Β Παγκόσμιο πόλεμο, το οποίο περιέγραψε με πολιτικούς όρους ο Κέναν με το δόγμα ανάσχεσης²⁴.

(ζ) Στα τέλη της δεκαετίας του 1940, καθώς οι ευρωπαϊκές δυνάμεις εξήλθαν των δύο παγκοσμίων πολέμων αποδυναμωμένες και το διεθνές σύστημα μετατράπηκε από πολυπολικό σε διπολικό – χαρακτηρίζεται από τη Αμερικανοσοβιετική διαμάχη για παγκόσμια πρωτοκαθεδρία γνωστή ως Ψυχρός Πόλεμος - οι αμερικανικές στρατηγικές επιλογές διαμορφώθηκαν στη βάση των γεωπολιτικών διαφορών του Η. Mackinder και του N. Spykman όπως αυτές συνοψίζονται πολύ χαρακτηριστικά στη διακήρυξη του Δόγματος Truman²⁵ και του συνεπακόλουθου Σχεδίου Marshall²⁶, θεμέλιους λίθους της μεταπολεμικής εξωτερικής πολιτικής των ΗΠΑ.

(η) Η συμμαχία των ηπειρωτικών ευρωπαϊκών δυνάμεων με τις ναυτικές δυνάμεις των ΗΠΑ και της Μ. Βρετανίας ήταν αναγκαία γεωπολιτικά προκειμένου να αποτραπεί η Σοβιετική Ένωση να επικρατήσει στην Ευρασία, στο πλαίσιο του Ψυχρού πολέμου. Η Ατλαντική Συμμαχία αποτέλεσε τον ακρογωνιαίο λίθο μιας σειράς συμμαχιών σε στρατιωτικό και οικονομικό επίπεδο με στόχο τη σταθεροποίηση και την ανάπτυξη της δυτικής Ευρώπης και την εξισορρόπηση και ανάσχεση της Σοβιετικής Ένωσης. Παράλληλα, οι ΗΠΑ, ακολουθώντας τη θεωρία του

24 Αρβανιτόπουλος, Κων/νος, *Η Αμερικανική εξωτερική πολιτική μετά τον ψυχρό πόλεμο*, Εκδόσεις Ποιότητα, 2000, σελ.56

25 Truman Doctrine, το 1947 πήρε το όνομα του από τον δημοκρατικό 33^ο Πρόεδρο των ΗΠΑ Harry Truman (1945-1953) και αφορά την μεταπολεμική οικονομική και στρατιωτική ενίσχυση της Ελλάδας και της Τουρκίας ώστε να μην υπεισέρθουν στην σοβιετική σφαίρα επιρροής. Το Δόγμα Truman επεκτάθηκε ανεπίσημα σε ολόκληρη την Ευρώπη και τον υπόλοιπο κόσμο στο πλαίσιο ανάσχεσης του σοβιετικού επεκτατισμού.

26 Marshall Plan, το 1947 πήρε το όνομα του από τον εμπνευστή του George Marshall, Υπουργό εξωτερικών των ΗΠΑ επί προεδρίας Harry Truman και αφορά την μεταπολεμική οικονομική ενίσχυση των κρατών της ευρωπαϊκής ηπείρου συμπεριλαμβανομένης και της Τουρκίας στο πλαίσιο του Δόγματος Truman που αναλύθηκε παραπάνω.

N. Strykman, προσπάθησαν να ελέγξουν την περίμετρο της Ευρασίας και τα θαλάσσια περάσματα από τη δυτική Ευρώπη μέχρι την Αν. Ασία, αναπτύσσοντας συμμαχίες, διμερείς σχέσεις και ένα πλέγμα στρατιωτικών βάσεων, καταφεύγοντας πολλές φορές σε μονομερείς επεμβάσεις²⁷.

(θ) Αυτά τα θεμελιώδη χαρακτηριστικά σηματοδότησαν την οριστική στροφή της αμερικανικής εξωτερικής πολιτικής μεταπολεμικά, από τον απομονωτισμό και τον ιδεαλιστικό παρεμβατισμό, όπως αυτός εκφράστηκε θεσμικά μέσω της Κοινωνίας των Εθνών και την μετεξέλιξή της μετά τον Β Παγκόσμιο πόλεμο, τον Οργανισμό Ηνωμένων Εθνών, σε έναν παρεμβατισμό βασισμένο σε ρεαλιστικά και γεωπολιτικά κριτήρια²⁸. Οι ΗΠΑ εφεξής θα υιοθετούσαν την αμερικάνικη στρατηγική ασφαλείας της παγκόσμιας κυριαρχίας μέσω διαρκούς παρεμβατισμού σε οποιοδήποτε σημείο του πλανήτη με σκοπό την ανάσχεση του Σοβιετικού ιμπεριαλισμού και θα δικαιώνονταν για αυτή τους την επιλογή. Στο τέλος της δεκαετίας του '80 η Σοβιετική Ένωση κατέρρευσε και οι ΗΠΑ στέφθηκαν νικήτριες μιας διαφιλονικίας που κράτησε σχεδόν μισό αιώνα αποδεικνύοντας με τον πιο πειστικό τρόπο την αποτελεσματικότητα του γεωπολιτικού ρεαλισμού ως δόγμα.

27 Ήφαιστος, Παναγιώτης, Αρβανιτόπουλος, Κων/νος, *Ευρωατλαντικές Σχέσεις*, Ποιότητα, Αθήνα, 2007, σελ. 61.

28 Ό.π., σελ.61

Κεφάλαιο Δεύτερο: Η Εξωτερική Πολιτική των ΗΠΑ μετά τον Ψυχρό Πόλεμο

Μετά το τέλος του ΨΠ η αμερικανική εξωτερική πολιτική βρέθηκε χωρίς κυρίαρχη αποστολή ανάλογη της ανάσχεσης της ΕΣΣΔ²⁹. Συνεπακόλουθη ήταν η εμφάνιση στο προσκήνιο νέων θεωριών που προσπάθησαν να εξηγήσουν τις μεταψυχροπολεμικές προκλήσεις και οι οποίες, εν πολλοίς, αποτελούν μετεξέλιξη των προηγούμενων ιδεολογικών ρευμάτων.

Καταρχάς, το ιδεολογικό ρεύμα του απομονωτισμού αποδείχτηκε ότι βρίσκεται βαθιά ριζωμένο στην ψυχοσύνθεση των Αμερικανών. Μετά την κατάρρευση της ΕΣΣΔ, εμφανίστηκαν εκ νέου υποστηρικτές απομονωτιστικών θεωριών, οι λεγόμενοι νεοαπομονωτιστές³⁰. Η εν λόγω σχολή σκέψης υιοθετεί μία λιγότερο φιλελεύθερη και περισσότερο ρεαλιστική ανάγνωση του διεθνούς περιβάλλοντος διακηρύσσοντας ότι μετά την μετατροπή του διεθνούς συστήματος σε μονοπολικό, δεν υπήρχε κράτος να αμφισβητήσει την αμερικανική πρωτοκαθεδρία.

Οι νεοαπομονωτιστές θεωρούν ότι οι οικονομικές σχέσεις των ΗΠΑ με τον κόσμο είναι αποκεντρωμένες εμπορικές σχέσεις και επενδύσεις, που βασίζονται στους νόμους του καπιταλισμού και επηρεάζονται έμμεσα μόνο από κυβερνητικές πολιτικές. Εφόσον καμία χώρα δεν φαίνεται να μπορεί να ανταγωνιστεί την Αμερική σε οικονομική ισχύ, το μόνο που έχει να κάνει είναι να επιτηρεί το διεθνές καπιταλιστικό σύστημα ώστε αυτό να της παρέχει τις απαιτούμενες πηγές κεφαλαίων για τις εσωτερικές της ανάγκες. Το κλειδί για την αέναη διασφάλιση της αμερικανικής οικονομικής ευημερίας κατά αυτούς είναι η επίλυση των διαφόρων εσωτερικών οικονομικών και κοινωνικών προβλημάτων που απειλούν την συνοχή του κράτους. Η μεγαλύτερη δε απειλή της αμερικανικής οικονομικής ευημερίας προέρχεται από τις υψηλές αμυντικές της δαπάνες οι οποίες ωστόσο είναι εφικτό να μειωθούν δραστικά, καθόσον η γεωγραφική τους θέση και το πυρηνικό τους οπλοστάσιο εγγυώνται την στρατιωτική τους ασφάλεια.

Μέχρι το 2009 τα ανωτέρω επιχειρήματα δεν έβρισκαν ιδιαίτερη απήχηση στο

29 Παπασωτηρίου Χαράλαμπος, Αμερικανικό πολιτικό σύστημα και εξωτερική πολιτική;1945-202, Ποιότητα, Αθήνα, 2009, σελ 389.

30 Κύριος εκφραστής των αρχών του νεοαπομονωτισμού είναι ο καθηγητής του Yale University, Walter Russell Mead.

αμερικανικό πολιτικό κατεστημένο, καθότι η εξαρτώμενη από το πετρέλαιο οικονομία της Αμερικής επέτασσε ενεργή συμμετοχή στο ενεργειακό παιχνίδι της Μ. Ανατολής. Ήταν σαφές για το αμερικάνικο πολιτικό κατεστημένο ότι τυχόν έλεγχος των ενεργειακών κοιτασμάτων της περιοχής από ανταγωνίστρια χώρα θα επέφερε καίριο πλήγμα στην αμερικανική οικονομία. Σε αυτό το πλαίσιο, το τρομοκρατικό χτύπημα στους δίδυμους πύργους το 2001 εξασφάλισε στην Αμερική το τέλειο άλλοθι που χρειαζόταν για να πυροδοτήσει μια σειρά από επεμβάσεις στο Αφγανιστάν και το Ιράκ ως μέρος της ενεργειακής της στρατηγικής.

Ωστόσο, τα αποτελέσματα αυτών των πολέμων δεν ήταν τα αναμενόμενα, εγκλωβίζοντας την Αμερική και οδηγώντας την στην κατασπατάληση υλικών και ανθρώπινων πόρων. Αυτό οδήγησε στην αύξηση των νεοαπομονωτιστικών φωνών, γεγονός που αποδεικνύεται από το ότι οι Obama και Trump υιοθέτησαν εν γένει την ανωτέρω ατζέντα.

Σε αυτό το σημείο κρίνεται σκόπιμο να γίνει μια περαιτέρω διάκριση αναφορικά με τους οπαδούς του νεοαπομονωτισμού σε φιλελεύθερους και συντηρητικούς. Οι πρώτοι πιστεύουν ότι ο αμερικάνικος ιμπεριαλισμός είναι επιβλαβής για τον κόσμο (προσέγγιση Obama), ενώ οι δεύτεροι ορμούνται από τον φόβο ότι η αυξανόμενη ανάμειξη των ΗΠΑ σε διεθνείς διενέξεις οδηγεί σε άσκοπους πολέμους και υπερέκταση της αμερικάνικης ισχύος, άρα είναι επιβλαβής για τα αμερικάνικα συμφέροντα (προσέγγιση Trump).

Ταυτόχρονα μια δεύτερη σχολή σκέψης που έκανε την εμφάνισή της μετά το πέρας του ψυχρού πολέμου ήταν ο νεοφιλελευθερισμός που εκφράστηκε από κορυφαίους Αμερικάνους διανοούμενους³¹ κάνοντας λόγο για το τέλος της ιστορίας, με την έννοια της οριστικής επικράτησης του φιλελευθερισμού ως του μόνου κοινωνικού μοντέλου και της υποχρέωσης της Αμερικής να διαδώσει τις αξίες της σε ολόκληρο τον κόσμο. Για την εμπέδωση της παγκόσμιας ειρήνης και του διεθνούς καπιταλισμού πρωτεύοντα ρόλο έπρεπε να παίζουν πολυμερείς διεθνείς θεσμοί υπό αμερικανική καθοδήγηση όπως ο ΟΗΕ, το NATO, το Διεθνές Νομισματικό Ταμείο (ΔΝΤ) και ο Παγκόσμιος Οργανισμός Εμπορίου (ΠΟΕ).

Για τους οπαδούς του νεοφιλελευθερισμού το τέλος του ΨΠ αποτελούσε μοναδική ευκαιρία για την ολοκλήρωση του φιλελεύθερου ιδεαλιστικού μοντέλου. Βρήκε

31 Κύριος εκφραστής των αρχών του νεοφιλελευθερισμού είναι ο καθηγητής του John Hopkins University, Francis Fukuyama.

σημαντική απήχηση στα αμερικάνικα κέντρα λήψης αποφάσεων με πιο χαρακτηριστικό παράδειγμα την εξωτερική πολιτική του Κλίντον. Η κυβέρνησή του προσπάθησε να διεξαγάγει ιδεολογική εξωτερική πολιτική με σειρά ανθρωπιστικών παρεμβάσεων σε μέρη του πλανήτη όπου δεν διακυβεύονταν αμιγώς εθνικά συμφέροντα όπως η Σομαλία, η Αϊτή, η Βοσνία και το Κόσσοβο.

Η τρίτη ιδεολογική σχολή μεταψυχροπολεμικά ήταν η νεορεαλιστική. Απορρίπτοντας τις δύο ανωτέρω ιδεολογίες, νεορεαλιστές όπως οι Kenneth Waltz και Mearsheimer δεν αντιτίθενται στις πολυμερείς δεσμεύσεις των ΗΠΑ στο πλαίσιο διεθνών οργανισμών, θεωρούν όμως ότι οι ΗΠΑ οφείλουν να τις αξιοποιήσουν με γνώμονα τα αμερικάνικα εθνικά συμφέροντα. Οι νεορεαλιστές αναλύουν τη διεθνή πολιτική με κλασικούς όρους του πολιτικού ρεαλισμού, όπως η ισορροπία δυνάμεων και τα πολύπλοκα περιφερειακά ισοζύγια ισχύος και υποστηρίζουν την διεθνή ανάμειξη των ΗΠΑ σε οποιοδήποτε σημείο του πλανήτη διακυβεύονται αμερικάνικα εθνικά συμφέροντα. Η επιρροή τους έγινε πρώτη φορά ορατή στη στρατηγική δράσης της κυβέρνησης Μπους του νεότερου, μετά το τρομοκρατικό χτύπημα στους δίδυμους πύργους, καθιστώντας τη νεοφιλελεύθερη εξωτερική πολιτική του Κλίντον παρελθόν.

Η Αμερική ως το κυριότερο θύμα του ισλαμικού φονταμενταλισμού αποφάσισε να ηγηθεί του αγώνα εναντίον του, προκαλώντας μία γενικότερη ανάφλεξη στη Μ. Ανατολή με σειρά επεμβάσεων σε Αφγανιστάν και Ιράκ. Ο στόχος των ανωτέρω παρεμβάσεων είχε δύο αναγνώσεις. Αφενός εξυπηρετούσε την εξάρθρωση του διεθνούς δικτύου των βίαιων ισλαμιστών, ώστε να μην επιχειρήσουν εκ νέου τρομοκρατικό χτύπημα σε αμερικάνικο έδαφος και αφετέρου διασφάλιζε τον έλεγχο της ευρασιατικής περιμέτρου και των ενεργειακών κοιτασμάτων της περιοχής, ως μέρος της διαχρονικής αμερικάνικης στρατηγικής ασφαλείας. Οι στρατιωτικές επεμβάσεις σε Αφγανιστάν και Ιράκ δεν είχαν τα αναμενόμενα αποτελέσματα και καθώς η αμερικάνικη κοινωνία άρχισε να δυσανασχετεί λόγω της αφαίμαξης σε ανθρώπινους και υλικούς πόρους, οι αμερικάνικες ηγεσίες σταδιακά απώλεσαν την εσωτερική νομιμοποίηση για τη συνέχισή τους, επιλέγοντας πιο απομονωτικές πολιτικές.

Οι διαδοχικές επεμβάσεις των ΗΠΑ στην περιοχή επέφεραν καίριο πλήγμα στην ισλαμική τρομοκρατία χωρίς όμως να πετύχουν την οριστική εξάρθρωση των ισλαμικών τρομοκρατικών δικτύων, καθώς είναι υπαρκτή ακόμη η απειλή του Ισλαμικού Κράτους ISIS και της Al-Qaeda. Οι ΗΠΑ έχουν έρθει αντιμέτωπες με στρατηγικά αδιέξοδα καθόσον η αμερικανική κοινή γνώμη επιζητά την άμεση απεμπλοκή τους από την Μ.

Ανατολή, γεγονός που άφησε μεγάλο καινό ισχύος , το οποίο εκμεταλλεύτηκαν οι Ταλιμπάν ερχόμενοι στην εξουσία στο Αφγανιστάν. Άλλωστε, υπενθυμίζεται ότι οι Πρόεδροι Β. Obama και D. Trump εξελέγησαν με ατζέντα απεμπλοκής από την Μ. Ανατολή, αντιλαμβανόμενοι ότι ο μέσος Αμερικανός πολίτης επιθυμεί απελευθέρωση εξοπλιστικών κονδυλίων προς όφελος της προσωπικής του ευημερίας, λαμβάνοντας υπόψη ότι η οικονομική δύναμη των ΗΠΑ βαίνει μειούμενη ως αποτέλεσμα των διαδοχικών πολέμων στην περιοχή και της οικονομικής κρίσης του 2008.

Ποια πολιτική είναι ορθότερο να ακολουθήσει στη Μ. Ανατολή αλλά και γενικότερα στη διεθνή πολιτική σκηνή, με λιγότερο ή όχι παρεμβατισμό θα είναι το αντικείμενο του επόμενου κεφαλαίου, το οποίο είναι άλλωστε και το κεντρικό ερώτημα του παρόντος δοκιμίου.

Κεφάλαιο Τρίτο: Απομονωτισμός ή Κυριαρχία;

Στην επαύριον των δύο παγκοσμίων πολέμων η Αμερική, με την αυτοπεποίθηση της κραταιάς πλέον παγκόσμιας δύναμης, προσπάθησε να αντιμετωπίσει τις διεθνείς σχέσεις με μία πιο ρεαλιστική ματιά, χωρίς παράλληλα να εγκαταλείψει τα παραδοσιακά αμερικάνικα ιδεώδη περί διάδοσης του αμερικάνικου μοντέλου διακυβέρνησης στον πλανήτη. Ο χαρακτήρας της διεθνούς τάξης αποτελούσε το κύριο ζήτημα όταν η Σοβιετική Ένωση αναδείχτηκε σε πυρήνα αμφισβήτησης του βεστφαλιανού συστήματος των κυρίαρχων κρατών.

Από την πλεονεκτική οπτική γωνία που προσφέρει η ανάλυση του ζητήματος δεκαετίες αργότερα, είναι συζητήσιμο το κατά πόσο, η ισορροπία που επεδίωκε ανάμεσα στον ρεαλισμό και τον ιδεαλισμό η Αμερική, αποτελούσε πάντοτε τη βέλτιστη λύση. Όμως δύσκολα μπορεί να αμφισβητήσει κανείς ότι οι ΗΠΑ, σε έναν κόσμο διασποράς των όπλων μαζικής καταστροφής και πολιτικών και κοινωνικών αναταραχών, διαφύλαξαν την ειρήνη, βοήθησαν στην αποκατάσταση της δυναμικής της Ευρώπης και παρείχαν καίρια οικονομική βοήθεια σε αναδυόμενες χώρες³².

Η Αμερική ενεπλάκη σε αρκετούς πολέμους μεταπολεμικά (Κορέα, Βιετνάμ, πρώτος Πόλεμος του Κόλπου, Ιράκ, Αφγανιστάν), κατά την διεξαγωγή των οποίων δυσκολεύτηκε να συνδέσει το ευκταίο με το εφικτό στρατηγικά. Μόνο σε έναν από αυτούς, στον πρώτο Πόλεμο του Κόλπου, κατόρθωσε η Αμερική να επιτύχει τους στρατηγικούς της στόχους χωρίς να προκληθεί έντονη εσωτερική διχογνωμία. Μία χώρα η οποία καλείται να διαδραματίσει έναν αναγκαίο ρόλο στην αναζήτηση της παγκόσμιας τάξης οφείλει να θέσει ως αφετηρία αυτής της προσπάθειας τη συμφιλίωση με αυτόν το ρόλο και με τον εαυτό της.

Η Αμερική οφείλει να εξετάσει τα μαθήματα από τους πολέμους που έδωσε τον 21ο αιώνα, και καθώς καμία άλλη μεγάλη δύναμη δεν επένδυσε τις στρατηγικές της προσπάθειες με τόσο ισχυρές φιλοδοξίες για την διάδοση των αξιών της, αφενός δεν θα ήταν πιστή στον εαυτό της αν εγκατάλειπε αυτόν τον ουσιώδη ιδεαλισμό, αφετέρου δεν θα μπορούσε να καθησυχάσει τους συμμάχους της (και να προσεγγίσει τους αντιπάλους της) αν περιθωριοποιούσε μία τόσο σημαντική πτυχή της εθνικής εμπειρίας της.

32 Kissinger, Henry, *Παγκόσμια τάξη*, Λιβάνη, 2014, Αθήνα, σελ.458

Ωστόσο, για να είναι εφικτή η ιδεαλιστική πλευρά της αμερικάνικης εξωτερικής πολιτικής, πρέπει να συνδυάζεται με μία ψυχραιμη ανάλυση των υφιστάμενων παραγόντων, συμπεριλαμβανομένων των πολιτισμικών και γεωπολιτικών συσχετισμών άλλων περιοχών, καθώς και της αποφασιστικότητας και της εφευρετικότητας εκείνων που αντιτίθενται στα αμερικανικά συμφέροντα και τις αξίες. Οι ηθικές προσδοκίες της Αμερικής πρέπει να συνδυάζονται με μία προσέγγιση, η οποία θα λαμβάνει υπόψη το στρατηγικό σκέλος της πολιτικής με τρόπο που ο αμερικανικός λαός να μπορεί να υποστηρίξει στην πορεία πολλαπλών πολιτικών κύκλων. Η δημόσια συζήτηση στο εσωτερικό της Αμερικής συχνά περιγράφεται ως πάλη μεταξύ ιδεαλισμού και ρεαλισμού, απομονωτισμού και παρεμβατισμού. Ίσως στο τέλος να αποδειχτεί - τόσο για την Αμερική όσο και για τον υπόλοιπο κόσμο - ότι, αν οι ΗΠΑ δεν μπορούν να λειτουργήσουν και στα δύο επίπεδα, δεν θα είναι σε θέση να πετύχουν τίποτε ούτε στο ένα ούτε στο άλλο³³.

Αποψη του γράφοντος είναι, ότι η Αμερική οφείλει να καταστρώσει μια εθνική στρατηγική ασφαλείας που θα συγκεράσει δύο ζητούμενα, αφενός την συνέχιση της παγκόσμιας πρωτοκαθεδρίας της χωρίς να καταρρεύσει οικονομικά λόγω στρατηγικής υπερεξάπλωσης, και αφετέρου την υλοποίησή της με την μέγιστη δυνατή εσωτερική και εξωτερική νομιμοποίηση. Στην προσπάθεια αυτή είναι ελκυστικό για ένα κράτος με την ιδεαλιστική παράδοση των ΗΠΑ να υποπέσει στην παγίδα εγκατάλειψης των αρχών του δομικού ρεαλισμού³⁴ όπως διατυπώνονται από τον καθηγητή Διεθνών Σχέσεων Kenneth Waltz³⁵, αφήνοντας γεωπολιτικό κενό ισχύος, το οποίο νομοτελειακά θα σπεύσουν να πληρώσουν οι ανταγωνίστριες δυνάμεις.

Καθώς διανύουμε τις πρώτες δεκαετίες του 21ου αιώνα, είναι ολοφάνερο ότι η περίοδος της άμεσης παρέμβασης της Αμερικής σε όλες τις περιφέρειες του πλανήτη -

33 Ο.π,σελ.460

34 Συνοπτικά οι αρχές του Δομικού Ρεαλισμού όπως διατυπώθηκαν από τον Kenneth Waltz είναι: 1) Τα κράτη είναι οι κύριοι δρώντες του διεθνούς συστήματος. 2) Το διεθνές σύστημα είναι άναρχο, καθότι δεν υπάρχει διεθνής αστυνομία να επιβάλει κανόνες όποτε οι αποφάσεις των κρατών καθορίζονται από το εθνικό τους συμφέρον. 3) Κυρίαρχο συμφέρον των κρατών είναι η ασφάλεια τους. 4) Τα κράτη είναι ορθολογικοί δρώντες και λαμβάνουν πάντα αποφάσεις με βάση το ισοζύγιο κόστους – οφέλους. 5) Το μέσο για την επίτευξη του εθνικού συμφέροντος είναι η αύξηση της ισχύος τους. 6) Στο διεθνές σύστημα επικρατεί ανταγωνισμός και φόβος για την ισχύ του άλλου, γεγονός που ανατροφοδοτεί το δίλημμα ασφαλείας των κρατών που επιδιώκουν να εξισορροπήσουν τον αντίπαλο τους για να μην κινδυνέψει η δική τους ασφάλεια. 7) Η προσπάθεια εξισορρόπησης των κρατών από τους αντιπάλους τους, οδηγεί στη δημιουργία ενός συστήματος ισορροπίας ισχύος που εξασφαλίζει μια πρόσκαιρη σταθερότητα μέσα στην αναρχία.

35 Waltz, Kenneth, *Θεωρία διεθνούς πολιτικής*, Ποιότητα, Αθήνα, 2011, σελ.11

και κυρίως στην Μ. Ανατολή που υπήρξε κατεξοχήν θέατρο επιχειρήσεων των αμερικανικών ενόπλων δυνάμεων - μέσω στρατιωτικών επιχειρήσεων μεγάλης κλίμακας, έχει παρέλθει. Η κατασπατάληση πόρων από τους συνεχείς πολέμους στη Μ. Ανατολή και η απώλεια της εσωτερικής νομιμοποίησης τέτοιου τύπου εξωχώριων εγχειρημάτων, την οδηγούν σε αναπροσαρμογή της διεθνούς της στρατηγικής.

Ωστόσο, ο έλεγχος της Ευρασίας αποτέλεσε, διαχρονικά για τις ΗΠΑ, τον κυριότερο στόχο της στρατηγικής ασφαλείας τους, για τον έλεγχο της οποίας ενεπλάκησαν σε δύο παγκοσμίους πολέμους και σε έναν πεντηκονταετή ψυχρό πόλεμο. Τυχόν εγκατάλειψη εκ μέρους τους, του θεμελιώδους αυτού γεωπολιτικού στόχου της αμερικάνικης πολιτικής θα επιφέρει δραματικές αλλαγές στους συσχετισμούς δυνάμεων της περιοχής, με απρόβλεπτο αντίκτυπο στην αμερικανική ισχύ. Η συνέχιση και περαιτέρω εδραίωση της αμερικανικής παρουσίας στην Ευρασία αποτελεί μονόδρομο για την αποτροπή της ανάδυσης κάποιας ανταγωνιστικής δύναμης (ΕΕ, Ρωσία, Κίνα), η οποία θα ηγεμόνευε στην κομβικής στρατηγικής σημασίας περιοχή και άρα στον πλανήτη.

Στο νέο πλαίσιο του αναδυόμενου πολυπολικού συστήματος, ο μόνος τρόπος να παραμείνει η Αμερική ηγέτιδα της διεθνούς πολιτικής, είναι η μεταφορά μέρους των βαρών της παγκόσμιας ασφάλειας σε συμμάχους της - είτε στο πλαίσιο του ΝΑΤΟ³⁶, είτε στο πλαίσιο διαχρονικά καλών διακρατικών σχέσεων π.χ. με Ισραήλ και Σ. Αραβία - με τελικό στόχο την ανάσχεση της ανάδειξης κάποιου εκ των ανταγωνιστών της σε ηγεμονική δύναμη.

Η ανωτέρω στρατηγική, της μεταφοράς μέρους των βαρών της διεθνούς ασφάλειας σε συμμάχους, φαίνεται να αποτελεί μονόδρομο σε αυτή τη φάση της στρατηγικής αναδίπλωσης στην οποία βρίσκεται, μέσω της οποίας θα μπορεί να ενορχηστρώνει τις εξελίξεις από απόσταση χωρίς να επωμίζεται το κόστος. Βέβαια, με δεδομένο ότι μία τέτοια τακτική προφανώς θα ενισχύσει την πολυπολική δομή του νέου διεθνούς συστήματος και θα αναδείξει νέους ισχυρότερους περιφερειακούς δρώντες, εκτιμάται ότι θα χρειαστεί επιδέξιους διπλωματικούς χειρισμούς, εκ μέρους των ΗΠΑ, για να μπορέσουν να την ελέγξουν προς το συμφέρον τους.

Ο γεωπολιτικός απομονωτισμός δεν μπορεί να αποτελεί στρατηγική επιλογή για τις ΗΠΑ. Η ανάδυση νέων περιφερειακών δυνάμεων όπως η Ρωσία, η Κίνα και η ΕΕ,

³⁶ Mearsheimer, John, *Η Τραγωδία της Πολιτικής των Μεγάλων Δυνάμεων*, Ποιότητα, Αθήνα, 2011, σελ.330

αναπόφευκτα πρέπει να κρατούν την Αμερική σε εγρήγορση. Το διεθνές σύστημα καθώς μετατρέπεται με επιταχυνόμενο ρυθμό από μονοπολικό σε πολυπολικό, και με δεδομένο ότι η ιστορία απεχθάνεται τα κενά εξουσίας, άποψη του γράφοντος είναι ότι τυχόν στρατηγική ολοκληρωτικής αναδίπλωσης της Αμερικής από τις περιοχές συμφερόντων της, θα σημάνει νομοτελειακά το τέλος της, ως παγκόσμια υπερδύναμη με ταυτόχρονη υποβάθμισή της σε περιφερειακό ηγεμόνα.

Προς επίρρωση των ανωτέρω, θα χρησιμοποιηθούν τα λόγια του καθηγητή Διεθνών Σχέσεων του Chicago University, John Mearsheimer, οπαδό του επιθετικού ρεαλισμού³⁷ ο οποίος γράφει:

«Φυσικά τα κράτη ενίοτε αγνοούν τον άναρχο κόσμο μέσα στον οποίο λειτουργούν, επιλέγοντας αντ' αυτού να ακολουθήσουν στρατηγικές οι οποίες αντιφάσκουν προς τη λογική της ισορροπίας. Οι ΗΠΑ είναι ένα καλός υποψήφιος για μια τέτοια συμπεριφορά, καθώς η αμερικανική πολιτική κουλτούρα είναι βαθιά φιλελεύθερη και ως εκ τούτου εχθρική προς τις ρεαλιστικές ιδέες. Θα ήταν μεγάλο λάθος για τις ΗΠΑ να γυρίσουν την πλάτη τους στις ρεαλιστικές αρχές που τόσο καλά τις έχουν εξυπηρετήσει από τότε που δημιουργήθηκαν³⁸.»

Συνεχίζοντας την ανάλυσή του, ο John Mearsheimer τονίζει ότι οι ΗΠΑ ήταν και εξακολουθούν να είναι περιφερειακός ηγεμόνας στο δυτικό ημισφαίριο, αφού δεν υπάρχει προς ώρας κάποιο κράτος στην αμερικανική ήπειρο που να μπορεί να τις αμφισβητήσει. Ωστόσο δεν συμβαίνει το ίδιο και στις υπόλοιπες περιφέρειες του πλανήτη καθότι εκεί, η Αμερική φαίνεται να αντιμετωπίζει σοβαρές δυσκολίες προβολής της ισχύος της. Ιδανικά οι ΗΠΑ θα επιθυμούσαν να υπάρχουν τουλάχιστον δύο μεγάλες δυνάμεις σε κάθε περιφέρεια της υφηγίου, ώστε η μία να εξισορροπεί την άλλη χωρίς καμιά τους να μπορεί να επεκταθεί περαιτέρω³⁹. Έτσι, θα ελαχιστοποιήσει τις διεθνείς επεμβάσεις της μόνο σε αυτές που πραγματικά διακυβεύονται ζωτικά εθνικά συμφέροντα, εξοικονομώντας πολύτιμους ανθρώπινους και υλικούς πόρους.

Επιπλέον, η Αμερική θα διέπραττε μεγάλο στρατηγικό σφάλμα αν επέτρεπε την στρατηγική συμμαχία δύο εκ των τριών βασικών της ανταγωνιστών (ΕΕ, Ρωσία, Κίνα)

37 Με τον όρο αυτό John Mearsheimer ασπαζόμενος τον δομικό ρεαλισμό κατά Kenneth Waltz, θεωρεί την στρατιωτική επέμβαση το ενδεδειγμένο μέσο για να επιτευχθούν τα συμφέροντα ενός κράτους.

38 Mearsheimer, John, *Η Τραγωδία της Πολιτικής των Μεγάλων Δυνάμεων*, Ποιότητα, Αθήνα, 2011, σελ.774

39 Ο.π., σελ.103

στην περιοχή της Ευρασίας, καθότι ένας τέτοιος συνασπισμός θα ήταν κυρίαρχος της περιοχής και νομοτελειακά, σύμφωνα με τις αρχές του δομικού ρεαλισμού, θα στρεφόταν εναντίον της, εκπαραθυρώνοντας την σε βάθος χρόνου από την Ευρασία. Άλλωστε, το κλασικότερο παράδειγμα τριγωνικής διπλωματίας τέτοιου τύπου προέρχεται από την αμερικανική διπλωματική ιστορία και αφορά την στρατηγικής σημασίας αμερικανική προσέγγιση της Κίνας τη δεκαετία του '70, η οποία συνετέλεσε σημαντικά στην ταχύτερη κατάρρευση της ΕΣΣΔ.

Έχοντας ως γνώμονα τα ανωτέρω, η πολιτική που πρέπει να ακολουθήσει η Αμερική με την ΕΕ - το οποίο αποτελεί αντικείμενο ανάλυσης του επόμενου κεφαλαίου - πρέπει να είναι ενταγμένη στη γενικότερη ευρασιατική της στρατηγική και με δεδομένο ότι καθόλη τη μεταπολεμική περίοδο η Αμερική εξισορροπεί τη Ρωσία (πρώην Σοβιετική Ένωση) βασιζόμενη στη συμμαχία της με την ΕΕ και εμποδίζοντας την Κίνα να συμμαχήσει μαζί της, η Αμερική δεν έχει το περιθώριο να απωλέσει στρατηγικά την συμμαχία με την ΕΕ παρά μόνο στην απίθανη περίπτωση που συμμαχήσει με τη Ρωσία εναντίον της.

Κεφάλαιο Τέταρτο: Στρατηγική Σχέση ΗΠΑ-ΕΕ: Η Αμερικανική Οπτική

Η ΕΕ έχοντας διανύσει μια σημαντική διαδρομή προς την ολοκλήρωση, από την συνθήκη της Ρώμης (1957) μέχρι σήμερα, αποτελεί πλέον θεσμικά ένα υβρίδιο κράτους και συνομοσπονδίας το οποίο πασχίζει να μετριάσει τις εγγενείς αντιθέσεις των κρατών-μελών του. Παρά τις αδυναμίες της, αποτελεί την πιο επιτυχημένη προσπάθεια πολιτικής ολοκλήρωσης που έχει επιχειρηθεί, από κυρίαρχα κράτη του βεστφαλιανού συστήματος. Οι οραματιστές και πρωτεργάτες της, αντιλαμβανόμενοι την αδυναμία των ευρωπαϊκών κρατών να πρωταγωνιστήσουν στη διεθνή πολιτική σκηνή ως αυτόνομες οντότητες, καθόσον η λήξη των παγκόσμιων πολέμων τα βρήκε συρρικνωμένα σε όρους ισχύος, προσπάθησαν να δημιουργήσουν μια νέα οντότητα – αυτή τη φορά ως μια περιφερειακή και όχι εθνική δύναμη – στο πλαίσιο μιας παγκόσμιας εκδοχής του βεστφαλιανού συστήματος.

Το αποτέλεσμα ήταν η δημιουργία της ΕΕ η οποία πορεύεται με την εξής σημαντική δυσαρμονία: Από τη μία πλευρά έχει περιορίσει την κυριαρχία των κρατών μελών της και παραδοσιακές κυβερνητικές λειτουργίες όπως ο έλεγχος των συνόρων και του νομίσματος, αλλά από την άλλη η εξωτερική πολιτική της ΕΕ παραμένει σε μεγάλο βαθμό εξαρτώμενη από τις εθνικές θέσεις των μελών και τις διμερείς τους σχέσεις με τρίτα μέρη. Καθόλη τη διάρκεια του ψυχρού πολέμου η εξωτερική πολιτική της ΕΕ προσδέθηκε στην αμερικανική σφαίρα επιρροής. Ο φιλελευθερισμός των μεγάλων ευρωπαϊκών δυνάμεων δεν επέτρεπε την πρόσδεση στο σοβιετικό άρμα και τον ασπασμό του κομμουνιστικού ιδεώδους, οπότε σε έναν κόσμο ιδεολογικά διχοτομημένο, φυσικό επακόλουθο ήταν η ΕΕ να επιλέξει τη συμμαχία με τις ΗΠΑ.

Οι ΗΠΑ ασπαζόμενες τις απόψεις ρεαλιστών αναλυτών γεωπολιτικής της εποχής, όπως ο H. Mackinder και ο N. Spykman, οι οποίοι ανέλυσαν πειστικά τους κινδύνους που διέτρεχε το διεθνές σύστημα ισορροπίας δυνάμεων εφόσον η Ρωσία κατάφερνε να αποκτήσει τον έλεγχο της Ευρώπης – άρα και της «Παγκόσμιας Νήσου» πρωτοστάτησαν στην ανοικοδόμηση της Ευρώπης μέσω του Σχεδίου Marshall, ώστε η τελευταία να αποτελέσει ανάχωμα στον Ρωσικό επεκτατισμό. Η ίδρυση της Βορειοατλαντικής Συμμαχίας (NATO) προέκυψε σαν φυσικό επακόλουθο, καθώς η Ευρώπη δεν διέθετε από μόνη της τα στρατιωτικά μέσα να αποκρούσει τυχόν Σοβιετική επίθεση και οι ΗΠΑ έχοντας αντιληφθεί πλέον την παγκόσμια αποστολή τους ως επικεφαλής του δυτικού

κόσμου, ανέλαβαν τον ρόλο του εγγυητή της ευρωπαϊκής ασφάλειας⁴⁰. Η κατάρρευση της Σοβιετικής Ένωσης το 1991 με την επακόλουθη απαξίωση του κομμουνιστικού οικονομικού μοντέλου ως διεθνές πρότυπο, οδήγησε τις Ευρωατλαντικές σχέσεις σε μία φάση αναπροσδιορισμού στόχων. Η Ευρώπη σήμερα βρίσκεται σε ένα σταυροδρόμι, αναφορικά με τον ρόλο που θα επιλέξει να διατελέσει στη διεθνή σκακιέρα.: να ενισχύσει την ατλαντική συνεργασία, να υιοθετήσει μια εφεξής ανεξάρτητη και ουδέτερη τάση ή να κινηθεί προς μια σιωπηρή συνεννόηση με κάποια δύναμη ή με συνασπισμό δυνάμεων εκτός Ευρώπης⁴¹.

Τα παράπλευρα ερωτηματικά που αιωρούνται αναφορικά με το μονοπάτι που θα επιλέξει η ΕΕ είναι πολλά: Σε ποια από τις παρελθούσες εμπειρίες της θα βρει σημείο αναφοράς; Στο πρόσφατο παρελθόν της ατλαντικής συνοχής ή στην μακρά ιστορία των ελιγμών με σκοπό την εξασφάλιση του μέγιστου πλεονεκτήματος στη βάση του εθνικού συμφέροντος; Θεωρεί τον εαυτό της μέλος ενός βορειοατλαντικού συνασπισμού που σε γενικές γραμμές υιοθετεί συμβατές με εκείνη απόψεις ή διαβλέπει ένα μέλλον μεταβαλλόμενων συμμαχιών; Εν ολίγοις, θα εξακολουθήσει να υπάρχει κάποια ατλαντική κοινότητα, και αν ναι με τι στόχους;

Η απάντηση στα ανωτέρω ερωτήματα αναφορικά με το μέλλον της ΕΕ, αφορά άμεσα τις ΗΠΑ και τον χαρακτήρα που θέλει να προσδώσει στις Ευρωατλαντικές σχέσεις. Το NATO υπό αμερικανική ηγεμονία βρίσκεται και αυτό με τη σειρά του σε μια μακρά εσωστρέφεια προσπαθώντας να βρει τι μέλλει γενέσθαι την επαύριον του ψυχρού πολέμου. Για τους Αμερικάνους ταγούς η Ευρώπη αποτελεί ένα ερωτηματικό αναφορικά με την επιθυμία της να ακολουθήσει την αμερικανική στρατηγική και να αποτελέσει έναν σημαντικό εταίρο στην οικοδόμηση της νέας διεθνούς τάξης με αμερικάνικους όρους. Όπως υποστηρίζει ο Henry Kissinger⁴², η ΕΕ βρίσκεται σε φάση πολιτικής εξέλιξης και η στρατηγική των παραδοσιακών ευρωπαϊκών μεγάλων δυνάμεων που στηριζόταν αμιγώς στην ισορροπία ισχύος δεν είναι πολύ πιθανή λόγω της σύγχρονης γεωπολιτικής και στρατηγικής πραγματικότητας. Οι ΗΠΑ έχουν κάθε λόγο, ιστορικό και γεωπολιτικό, να ενισχύσουν την ΕΕ και να αποτρέψουν την διολίσθηση της σε γεωπολιτικό κενό. Αν οι ΗΠΑ αποσυνδέονταν πολιτικά, οικονομικά και αμυντικά από την Ευρώπη, θα μετατρέπονταν γεωπολιτικά σε μια απομονωμένη νησίδα ανοιχτά των

40 Για τις ΗΠΑ, πέρα από την ΕΣΣΔ, το «αγκάθι» ήταν και ο επανεξοπλισμός της Γερμανίας.

41 Kissinger, Henry, *Παγκόσμια τάξη*, Λιβάνη, Αθήνα, 2014, σελ.138

42 Kissinger, Henry, *Παγκόσμια τάξη*, Λιβάνη, Αθήνα, 2014, σελ.139

ακτών της Ευρασίας, η δε Ευρώπη θα κατέληγε, με τη σειρά της, μια απόφυση των εκτάσεων της Ασίας και της Μ. Ανατολής.

Αποψη του γράφοντος είναι, ότι οι αμερικάνικες ηγεσίες δεν πρέπει να αποκλείσουν ως ενδεχόμενο την επανεμφάνιση της αντιπαλότητας και της σύγκρουσης ανάμεσα στα μεγάλα δυτικά κράτη στο μεσοπρόθεσμο μέλλον. Με την διαδικασία της ευρωπαϊκής ολοκλήρωσης να καθυστερεί, τα ευρωπαϊκά κράτη αναλαμβάνουν πρωτοβουλίες σε εθνικό επίπεδο σε θέματα εξωτερικής πολιτικής, οι οποίες δύναται να μην συγκλίνουν με αρχές της Κοινής Εξωτερικής Πολιτικής και Πολιτικής Ασφαλείας (ΚΕΠΠΑ) της ΕΕ, όσο και στην ευρωατλαντική στρατηγική όπως αυτή εκφράζεται από το δόγμα του ΝΑΤΟ.

Κράτη όπως η Γερμανία και η Γαλλία με αυτοκρατορικό παρελθόν αντιλαμβάνονται τον εαυτό τους ακόμα και σήμερα ως Μεγάλες Δυνάμεις που οφείλουν να διαδραματίζουν πρωτεύοντα ρόλο στις διεθνείς σχέσεις. Η έννοια του κρατικού συμφέροντος με την ρεαλιστική της θεώρηση συνεχίζει να εμπνέει τους ευρωπαίους διαμορφωτές στρατηγικής και δεν πρέπει να θεωρείται καθόλου βέβαιο ότι οι φιλελεύθερες ιδεαλιστικές αρχές της ΚΕΠΠΑ⁴³ θα σταθούν αρκετές να παραμερίζουν τα επιμέρους κρατικά συμφέροντα των ευρωπαϊκών κρατών στο διηνεκές. Σε πλήρη αναλογία με τον παραπάνω προβληματισμό δεν θα πρέπει να θεωρείται καθόλου βέβαιη από τους εγχώριους διαμορφωτές της αμερικανικής εξωτερικής πολιτικής, η διαίωνιση της φιλίας ανάμεσα στις ατλαντικές δημοκρατίες, ως αναλλοίωτο προϊόν των κοινών αξιών και της κοινής τους ιστορίας. Το ενδεχόμενο ΕΕ και ΗΠΑ να ακολουθήσουν χωριστούς δρόμους - καίτοι δεν είναι το πιθανότερο σενάριο - δεν πρέπει να φαντάζει αδιανόητο⁴⁴.

Οι περισσότεροι Αμερικανοί αναλυτές έχουν την τάση να υποτιμούν τη γεωπολιτική σημασία της ΕΕ, επειδή οι σπουδαιότερες πρωτοβουλίες και δραστηριότητές της έχουν οικονομικό χαρακτήρα, χωρίς ανάλογες επιδόσεις σε θέματα εξωτερικής πολιτικής και άμυνας. Ωστόσο, οι ΗΠΑ θα έσφαλαν αν κατάστρωναν την ευρωπαϊκή τους στρατηγική στη βάση τέτοιων εκτιμήσεων, καθότι η ευρωπαϊκή ολοκλήρωση σημαίνει πολύ περισσότερα πράγματα. Σε αυτό το σημείο αξίζει να τονιστεί ότι εξαρχής η ευρωπαϊκή

43 Μετά το 2016, και την EU Global Strategy, η προσέγγιση είναι principled pragmatism (μίγμα ιδεαλιστικών στόχων με ενσυναίσθηση της πραγματικότητας και των τυχόν γεωπολιτικών ανταγωνισμών), καθόσον αρκετοί έχουν μιλήσει για «return to Realpolitik»

44 Kupchan, Charles, *Το τέλος της αμερικανικής εποχής*, Λιβάνη, Αθήνα, 2007, σελ.237

ολοκλήρωση αφορούσε ζητήματα πολέμου και ειρήνης. Η οικονομική δραστηριότητα ήταν ο καθοριστικός παράγοντας, αλλά εξυπηρετούσε γεωπολιτικό σκοπό, την παύση των ευρωπαϊκών ανταγωνισμών και συγκρούσεων με σκοπό την κοινή ευημερία στο πλαίσιο της ελευθερίας και της δημοκρατίας. Η οικονομική ολοκλήρωση αποτελούσε το πρώτο σκαλοπάτι πριν τη γεωπολιτική ολοκλήρωση – όπως ακριβώς συνέβη και με την ολοκλήρωση στις Ηνωμένες Πολιτείες.

Είναι γεγονός ότι η ΕΕ έχασε τον βηματισμό της λόγω της οικονομικής κρίσης του 2008, καθώς εξαιτίας της αναδείχθηκαν μία σειρά από αδιέξοδα στον τρόπο που έχει στηθεί το ευρωπαϊκό οικοδόμημα αλλά δεν πρέπει να παραγνωρίζει κανείς ότι δεν εγκαταλείφθηκε το εγχείρημα. Παρά τους αλλεπάλληλους κλυδωνισμούς, με τελευταίο το BREXIT⁴⁵, το ευρωπαϊκό όραμα είναι ζωντανό και πιθανώς διακατέχεται από λιγότερες συστολές ως προς την εξωτερική του πολιτική. Βγαίνοντας όρθια η ΕΕ από μια δεκαετία βαθιάς οικονομικής κρίσης που λίγο έλειψε να μετατραπεί σε θεσμική κρίση, πολλοί αναλυτές αναμένουν να αποκτήσει μεγαλύτερη αυτοπεποίθηση στον τρόπο που θα διαχειρίζεται εφεξής τις διεθνείς σχέσεις, με μεγαλύτερη συνοχή, απόρροια της σκληραγώγησης και εμπάθυνσης των διευρωπαϊκών σχέσεων ένεκα της επαπειλούμενης καταστροφής. Ένα τέτοιο γεγονός θα έφερνε πιθανώς σε αμηχανία την Αμερικάνικη διπλωματία, διότι μία ΕΕ περισσότερο αυτόνομη στρατηγικά, με έναν ευρωπαϊκό στρατό που θα εκτελεί τις επιταγές μιας τρόπον τινά κοινής εξωτερικής πολιτικής θα άλλαζε τις παραμέτρους του διεθνούς συστήματος ισορροπίας. Ένας νέος διεθνής δρών με εν μέρει αποκλίνοντα συμφέροντα ως προς τα αμερικάνικα - για παράδειγμα στην ενεργειακή σκακιέρα της Μ. Ανατολής και της Αν. Μεσογείου, περιοχή στο μαλακό υπογάστριο της ΕΕ άρα ζωτικής σημασίας- θα έπρεπε να εξετασθεί από την αμερικάνικη εξωτερική πολιτική. Η Αμερική, μη έχοντας άλλη επιλογή σε αυτή τη φάση της στρατηγικής αναδίπλωσης στην οποία βρίσκεται, είναι αναγκασμένη να μεταφέρει μέρος των βαρών της παγκόσμιας ασφάλειας σε συμμάχους της, άρα πρακτικά υποστηρίζει την επιστροφή της Ευρώπης στην σφαίρα της γεωπολιτικής. Αντιλαμβανόμενη ότι δεν αντέχει περαιτέρω το κόστος ασφάλειας της Ευρώπης, την ωθεί σε πλήρη στρατιωτική αυτονόμηση.

Το κεντρικό διακύβευμα για τις ΗΠΑ, αναφορικά με την διαμόρφωση των ευρωατλαντικών σχέσεων τις επόμενες δεκαετίες, είναι το ποσοστό αυτονόμησης που θα

⁴⁵ Μετά το BREXIT έχουν γίνει βήματα (αν και βρεφικά) στην ευρωπαϊκή άμυνα όπως η PESCO και το EDF.

επιτρέψει στην ΕΕ. Θα πρέπει με επιδέξιους διπλωματικούς χειρισμούς να μεταβιβάσει μέρος του κόστους της παγκόσμιας ασφάλειας στην ΕΕ, χωρίς όμως σε καμία περίπτωση να επιτρέψει την αυτονόμησή της σε τέτοιο βαθμό που θα αρχίσει να αμφισβητεί την αμερικανική παρουσία στην Ευρασία. Επίσης οφείλει να έχει πάντα κατά νου ότι η κάλυψη της Ευρώπης από την δική της στρατηγική ομπρέλα διαφύλαξε την ειρήνη κατά τον ψυχρό πόλεμο και ήταν ο ακρογωνιαίος λίθος νομιμοποίησης της Αμερικάνικης παρουσίας στην Ευρώπη και στη Μ. Ανατολή, ως μέρος της ευρασιατικής της στρατηγικής. Προς επίρρωση των ανωτέρω οι αμερικανικές ηγεσίες δεν πρέπει να υποπέσουν στο στρατηγικό λάθος να απωλέσουν από τον σφιχτό τους έλεγχο την Ευρώπη και να την αφήσουν να αναπτύξει εντελώς αυτόνομη στρατιωτική παρουσία, είτε στο πλαίσιο κυρίαρχων πολιτικών είτε στο πλαίσιο της ΚΕΠΠΑ, υποθέτοντας ότι η ειρήνη σε επίπεδο ανταγωνισμού μεγάλων δυνάμεων είναι παντοτινή.

Η Ευρώπη βρίσκεται στην καρδιά μιας επαναστατικής διαδικασίας πολιτικής και οικονομικής ολοκλήρωσης, η οποία διαγράφει βαθμιαία τη σημασία των εσωτερικών συνόρων και οδηγεί στη συγκέντρωση εξουσιών στις Βρυξέλλες. Ο συλλογικός πλούτος της, θα ανταγωνίζεται σύντομα αυτόν των ΗΠΑ. Η Ρωσία είναι σε φάση διαρκούς ανάκαμψης και δεν θα πρέπει να αποκλειστεί ότι μεσοπρόθεσμα ίσως βρει τη θέση της σε μια ενοποιημένη Ευρώπη. Η Κίνα έχει ήδη κάνει την ευρωπαϊκή της παρουσία αισθητή και η οικονομία της όπως και ο στρατός της αναπτύσσονται δυναμικά. Η Αμερική αν θέλει να μείνει πιστή στην ευρασιατική της υψηλή στρατηγική, οφείλει να αποτρέψει οποιαδήποτε μορφή τριγωνικής διπλωματίας εναντίον της, καθώς έτσι θα επιτάχυνε την στρατηγική της υποχώρηση από την κομβικής σημασίας για τα αμερικάνικα συμφέροντα περιοχή.

Κεφάλαιο Πέμπτο: Διαμόρφωση νέας Ευρωπαϊκής Αρχιτεκτονικής Ασφαλείας μετά τον Πόλεμο στην Ουκρανία

Ο πόλεμος στην Ουκρανία ξεκίνησε με την εισβολή των ρωσικών στρατευμάτων στην ουκρανική περιφέρεια τον Φεβρουάριο του 2022 και έως τη σύνταξη της παρούσας εργασίας βρίσκεται σε πλήρη εξέλιξη. Λαμβάνοντας υπόψη την εν λόγω παράμετρο και τη δυναμικότητα που παρουσιάζει ως φαινόμενο μία πολεμική σύρραξη, τόσο σε στρατηγικό, όσο και σε τακτικό επίπεδο, αντιλαμβάνεται κανείς την αδυναμία πρόβλεψης της όποιας εξέλιξης-κατάληξης της ανωτέρω σύγκρουσης (σταδιακή αποκλιμάκωση, γενίκευση με την είσοδο έτερων δρώντων κ.τ.λ).

Η εν λόγω αδυναμία πρόβλεψης εντείνεται περαιτέρω, καθόσον εδώ και δεκαετίες υπάρχουν και έχουν εξελιχθεί τα πυρηνικά μέσα διεξαγωγής ενός πολέμου, που στην προκειμένη περίπτωση αποτελούν προνόμιο ενός εκ των δύο εμπλεκομένων στον πόλεμο της Ουκρανίας, ήτοι της Ρωσίας που αποτελεί μία παραδοσιακή πυρηνική δύναμη από την περίοδο του Ψυχρού Πολέμου. Η ύπαρξη πυρηνικών μέσων αποτέλεσε σταθερό παράγοντα πολεμικής αποτροπής και αμυντικής ασφάλειας για τις μεγάλες δυνάμεις και τα κράτη που ανέπτυξαν τέτοιου είδους προγράμματα, ωστόσο με δεδομένη την ισχυρή προϊστορία χρήση τους, κανείς δε δύναται να αποκλείσει την όποια πιθανότητα αναβάθμισης της παρούσας σύρραξης, από το συμβατικό στο πυρηνικό επίπεδο.

Πέραν ωστόσο αυτής καθαυτής της εξέλιξης της σύγκρουσης μεταξύ των δύο πλευρών, δεν υφίσταται καμία δυνατότητα ακριβούς πρόβλεψης του περιβάλλοντος που θα διαμορφωθεί μεταπολεμικά, αναφορικά με την κατανομή-ισορροπία της ισχύος στο σύστημα, τις σχέσεις μεταξύ των μεγάλων δυνάμεων, καθώς και τις πιθανές συμμαχίες και τους πιθανούς εξισορροπητικούς μηχανισμούς που θα αναπτυχθούν. Ο λόγος εδράζεται στην πεποίθηση πως στις κοινωνικές επιστήμες και δη στο πεδίο των Διεθνών Σχέσεων οι υπάρχουσες θεωρίες δεν αποτελούν εργαλεία πρόβλεψης των δυνητικών αλλαγών του διεθνούς συστήματος και της συμπεριφοράς των δρώντων αυτού, αλλά αντιθέτως παρέχουν τη δυνατότητα ανάλυσης και ερμηνείας όσων λαμβάνουν χώρα στο διεθνές περιβάλλον⁴⁶.

Συνεπώς προτού παρατεθούν οι οποιεσδήποτε διαπιστώσεις και εκτιμήσεις για την

46 Γκόφας Α, Τζιφάκης Ν., Θεωρητικές Προβολές στη Διεθνή Πολιτική, Κεφ. 1, 2017

περίοδο που θα ακολουθήσει τον τερματισμό της ρωσο-ουκρανικής σύγκρουσης είναι αναγκαίο να απαντηθεί πώς φθάσαμε σε αυτό τον πόλεμο, μέσα από μία προσπάθεια προσέγγισης των στρατηγικών επιλογών των σημαντικότερων δρώντων του διεθνούς συστήματος.

Η διεθνής συγκυρία

Στη χρονική συγκυρία διεξαγωγής του πολέμου στην Ουκρανία το διεθνές περιβάλλον διαθέτει μία ηγεμονική δύναμη στο δυτικό ημισφαίριο και μία ανερχόμενη στο ανατολικό. Οι Ηνωμένες Πολιτείες Αμερικής και η Λαϊκή Δημοκρατία της Κίνας αποτελούν το νέο δίπολο του διεθνούς συστήματος, στο οποίο το μεγαλύτερο μέρος της διεθνούς κοινότητας αξιωματούχων, διαμορφωτών εξωτερικής πολιτικής και ακαδημαϊκών, έχει στρέψει την προσοχή του. Ο λόγος αφορά τον εντεινόμενο ανταγωνισμό σε οικονομικό και εμπορικό επίπεδο που αναπτύσσεται μεταξύ των δύο δυνάμεων τα τελευταία χρόνια.

Την τελευταία δεκαετία και δη από την ανάληψη της προεδρίας της Λαϊκής Δημοκρατίας της Κίνας από τον ηγέτη του Κομμουνιστικού Κόμματος, Σι Τζινπίνγκ, το κράτος της ανατολικής Ασίας βρίσκεται σε μόνιμη κατάσταση οικονομικής ανάπτυξης. Γεγονός ενδεικτικό της εκτόξευσης της χώρας στη δεύτερη θέση της παγκόσμιας οικονομικής κατάταξης (πίσω από την τεχνολογικά προηγμένη οικονομία των Η.Π.Α), αποτελεί ο υπερδιπλασιασμός του Ακαθάριστου Εγχώριου Προϊόντος της κατά το προρρηθέν χρονικό διάστημα (από 8,54 τρισεκατομμύρια αμερικανικά δολάρια το 2012, σε 27,26 τρισεκατομμύρια το 2021)⁴⁷. Παράλληλα δεν δύναται να παραβλεφθεί η ισχύς της σε πεδία πέραν της οικονομίας, όπως η γεωγραφική της έκταση, ο πληθυσμός της και οι στρατιωτικές της δυνάμεις με τις αντίστοιχα υψηλές αμυντικές δαπάνες (αντίστοιχος διπλασιασμός των αμυντικών δαπανών κατά το διάστημα 2012-2022).

Την ίδια στιγμή αν στην ανωτέρω ηγεμονική παρουσία σε δείκτες ισχύος και μετρήσιμα μεγέθη συνυπολογίσει κανείς την αλλαγή στη ευρύτερη στρατηγική σκέψη της κινεζικής ηγεσίας, με την απόρριψη του δόγματος της ήρεμης και ειρηνικής ανόδου και την αντικατάστασή του από την υιοθέτηση μίας άκρως εξωστρεφούς πολιτικής, που προωθεί την οικονομική συνεργασία με σειρά οικονομιών ανά το κόσμο (εφαρμογή αναπτυξιακής στρατηγικής belt and road initiative⁴⁸ από το 2013), αντιλαμβάνεται κανείς

47 IMF, Download World Economic Outlook database: April 2022.

48 FRANK UMBACH, How China's Belt and Road Initiative is faring,

πως η Κίνα προβάλλει ως μία δύναμη που ικανοποιεί τις απαραίτητες προϋποθέσεις για να αμφισβητήσει συνολικά και πολυεπίπεδα την αμερικανική πρωτοκαθεδρία.

Η αναπτυσσόμενη δυναμική της Κίνας έφερε το ίδιο διάστημα και την ανάλογη αντίδραση από την πλευρά των Ηνωμένων Πολιτειών, μέσα από μία σειρά στρατηγικών επιλογών, που είτε άμεσα, είτε έμμεσα συνδέθηκαν με την προοπτική ανακοπής της κινεζικής ανόδου και οι οποίες ουσιαστικά συνθέτουν το παζλ της διεθνούς συγκυρίας κατά το διάστημα διεξαγωγής του ρωσο-ουκρανικού πολέμου.

Η σημαντικότερη στρατηγική επιλογή αφορά την εστίαση της αμερικανικής εξωτερικής πολιτικής στην περιοχή του Ειρηνικού, με την ενδυνάμωση των συμμαχικών σχέσεων με παραδοσιακούς συμμάχους των Ηνωμένων Πολιτειών και την ίδια στιγμή ανταγωνιστές της Κίνας στην ευρύτερη περιφέρεια της ανατολικής Ασίας, τη σύναψη νέων αμυντικών συμφωνιών (AUKUS⁴⁹) και την δέσμευση πόρων στη prorρηθείσα περιφέρεια. Απώτερος σκοπός της εν λόγω επιλογής αποτελεί η αναχαίτιση-περιορισμός της κινεζικής απειλής στην ίδια της την περιφέρεια, γεγονός που θα εμπόδιζε τη σταδιακή της αναβάθμιση σε περιφερειακή ηγεμονική δύναμη.

Στα πλαίσια αυτά και προκειμένου να εξυπηρετηθεί η αναπροσαρμογή δυνάμεων στην Ασία αποφασίστηκε σε ανώτατο πολιτικό επίπεδο και τέθηκε σε εφαρμογή (κατά το χρονικό διάστημα από την περίοδο προεδρίας Ομπάμα έως τη σημερινή περίοδο προεδρίας Μπάιντεν) η σταδιακή αποδέσμευση οικονομικών πόρων, ανθρώπινου δυναμικού και στρατιωτικών μέσων από την περιφέρεια της Μέσης Ανατολής. Με την αποχώρηση και των τελευταίων αμερικανικών δυνάμεων από το Αφγανιστάν ολοκληρώθηκε ο κύκλος μιας μακράς περιόδου για την αμερικανική εξωτερική πολιτική που επικεντρώθηκε στον πόλεμο κατά της τρομοκρατίας.

Στο ευρύτερο πλαίσιο της στρατηγικής αποδέσμευσης δυνάμεων από την Μέση Ανατολή δύναται να ενταχθεί και η αναιμική παρουσία των Η.Π.Α στον συριακό

ECONOMYAPRIL 8, 2022

49 Η AUKUS (ακρωνύμιο των λέξεων Australia, United Kingdom, United States) είναι μια τριμερής συμφωνία ασφαλείας ανάμεσα στην Αυστραλία, το Ηνωμένο Βασίλειο και τις Ηνωμένες Πολιτείες Αμερικής.[1] Η συμφωνία καλύπτει βασικούς τομείς όπως η τεχνητή νοημοσύνη, ο κυβερνοπόλεμος, οι υποβρύχιες δυνατότητες και οι ικανότητες κρούσης μεγάλου βεληνεκού. Περιλαμβάνει επίσης ένα κεφάλαιο πυρηνικής άμυνας, το οποίο ενδεχομένως περιορίζεται στις Ηνωμένες Πολιτείες και το Ηνωμένο Βασίλειο, όσον αφορά τις υποδομές.[1] Η συμφωνία επικεντρώνεται στη στρατιωτική συνεργασία, κάτι που τη διαχωρίζει από την συμμαχία ανταλλαγής πληροφοριών «Five Eyes», που περιλαμβάνει επίσης τη Νέα Ζηλανδία και τον Καναδά.

εμφύλιο, στο πλευρό των αντιπολιτευόμενων στο καθεστώς Άσαντ, δυνάμεων. Κατά τη διάρκεια της εμφύλιας διαμάχης στη Συρία και ειδικότερα επί προεδρίας Ομπάμα, το Κογκρέσο απέρριψε την πρόταση αποστολής ισχυρής στρατιωτικής δύναμης στη περιοχή, με συνέπεια οι Ηνωμένες Πολιτείες να περιοριστούν σε δράσεις υποστήριξης του αγώνα κατά του νεοσυσταθέντος τότε, Ισλαμικού Κράτους. Το στρατηγικό κενό που δημιουργήθηκε κάλυψε σε μεγάλο βαθμό η Ρωσία, η οποία στήριξε αποφασιστικά το καθεστώς Άσαντ και πέτυχε την επανεγκαθίδρυσή του.

Στο σημείο αυτό είναι δέον να επισημανθεί ότι τη στρατηγική πολιτική αποδέσμευσης των Η.Π.Α από περιφέρειες που μέχρι πρότινος είχαν έντονη παρουσία, συνέδραμε και η βαθιά κόπωση του αμερικανικού λαού από τη μακροχρόνια στρατιωτική εμπλοκή των Ηνωμένων Πολιτειών σε εξωτερικές υποθέσεις, γεγονός που οδήγησε και στη σταδιακή απονομιμοποίηση τέτοιου είδους πολιτικών.

Το ανωτέρω καθεστώς απονομιμοποίησης αξιοποιήθηκε πολιτικά επί προεδρίας Τραμπ, προκειμένου να διαμορφωθεί έστω και προσωρινά (ακολούθησε αλλαγή υποδείγματος εξωτερικής πολιτικής επί προεδρίας Μπάιντεν) η ευρύτερη τάση υπέρ μίας πολιτικής απομονωτισμού και προστατευτισμού των Ηνωμένων Πολιτειών σε επίπεδο εξωτερικών σχέσεων (υποβάθμιση των δημοκρατικών αξιών της δυτικής φιλελεύθερης τάξης), με γνώμονα την οικονομική και κοινωνική ανασυγκρότηση της χώρας.

Η εν λόγω πολιτική εκφράστηκε παραστατικά μέσα από μία σειρά επιλογών που σχετίζονταν με την αποχώρηση των Η.Π.Α από διεθνείς οργανισμούς και θεσμούς (Συμβούλιο Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων του ΟΗΕ και Παγκόσμιος Οργανισμός Υγείας), την απεμπλοκή από διεθνείς συμφωνίες (Κοινό Συνολικό Σχέδιο Δράσης – JCPOA⁵⁰ για το πυρηνικό πρόγραμμα του Ιράν, Συμφωνία του Παρισιού) και την στρατηγική επικοινωνία διάβρωσης των διατλαντικών σχέσεων (ανακοίνωση απόσυρσης αμερικανικών στρατευμάτων από τη Γερμανία), υποβάθμισης της σημασίας του ΝΑΤΟ (έλλειψη κινδύνων εξ ανατολάς) και στηλίτευσης του τρόπου λειτουργίας του (ανισοκατανομή των βαρών με την Ευρώπη σε ρόλο «τζαμπατζή»).

Κατόπιν όσων επισημάνθηκαν, δύναται κανείς να καταλήξει στη διαπίστωση πως πριν από την έναρξη του πολέμου στην Ουκρανία, είχε δικαιολογημένα διαμορφωθεί στη διεθνή κοινή γνώμη η αίσθηση αποσύνθεσης της δυτικής φιλελεύθερης τάξης, διάβρωσης των σχέσεων μεταξύ των συμμάχων στις δύο πλευρές του Ατλαντικού και εσπευσμένης

50 The Joint Comprehensive Plan of Action (JCPOA) and its implementation, Nuclear Agreement with Iran.

απομάκρυνσης των Η.Π.Α από τα περιφερειακά συστήματα Ευρασίας και Μέσης Ανατολής, με την παράλληλη εστίασης της αμερικανικής εξωτερικής της πολιτικής σε αυτό της ανατολικής Ασίας. Αναπόδραστα το στρατηγικό κενό που δημιουργήθηκε στην περιοχή της Ευρασίας και το κλίμα διάλυσης στους κόλπους της Βορειοατλαντικής Συμμαχίας, έγιναν αντικείμενο αξιοποίησης-εκμετάλλευσης από τη Ρωσία, η οποία όπως και στη περίπτωση της κρίσης του συριακού εμφυλίου, κινήθηκε με γνώμονα την αύξηση της ισχύος και της επιρροής της σε περιοχές ζωτικής σημασίας, για τα συμφέροντα της.

Η Ρωσική στρατηγική και η αντίδραση της Δύσης

Η εισβολή της Ρωσίας στην Ουκρανία το Φεβρουάριο του 2022 αποτελεί ουσιαστικά συνέχεια της ρωσο-ουκρανικής σύγκρουσης του 2014, με την ρωσική προσάρτηση της Κριμαίας και τον de facto έλεγχο περιοχών της ανατολικής Ουκρανίας. Η επιτυχής κατάληξη της ρωσικής εισβολής στην ουκρανική περιφέρεια, στα πλαίσια εφαρμογής μίας ευρύτερης στρατηγικής υβριδικού πολέμου και ταυτόχρονα η αποτυχημένη προσπάθεια αναχαίτισης της από την πλευρά της Δύσης, αποτέλεσαν στοιχεία που ενθάρρυναν την επιλογή της τωρινής εισβολής, ενώ από νωρίς είχαν ήδη διαμορφώσει μία εικόνα αδυναμίας της διατλαντικής συμμαχίας να προστατέψει κυρίαρχα κράτη, τα οποία είχαν εκδηλώσει ενδιαφέρον να ενταχθούν στου κόλπους της.

Συγκεκριμένα η αποτυχία της Δύσης και δη των Ηνωμένων Πολιτειών συνίστατο στο γεγονός πως ενώ προκρίθηκε η επιλογή στήριξης της Ουκρανίας, με γνώμονα την προστασία ενός ανεξάρτητου κράτους και κατ' επέκταση τη διαφύλαξη των δυτικών φιλελεύθερων αρχών και ιδεών, η στήριξη αυτή δεν ήταν τέτοιας έκτασης και αποφασιστικότητας (κυρώσεις σε βάρος της ρωσικής οικονομίας) που να αποθαρρύνει τις επεκτατικές προσπάθειες της Ρωσίας. Παράλληλα οι σχέσεις Δύσης-Ρωσίας κλιμακώθηκαν με αποτέλεσμα τη στροφή της ρωσικής πολιτικής ηγεσίας στη στρατηγική προσέγγιση με την Κίνα. Κατά συνέπεια οι αρχές του διεθνούς δικαίου δεν προστατεύτηκαν με τρόπο πειστικό και παραδειγματικό, ενώ την ίδια στιγμή ενισχύθηκε ο κύριος στρατηγικός ανταγωνιστής της Δύσης.

Η επιλογή της ρωσικής πολιτικής ηγεσίας να εισβάλει ο ρωσικός στρατός στα εδάφη ενός ανεξάρτητου και κυρίαρχου κράτους, με τρόπο καθόλα επίσημο που δε θύμιζε σε τίποτα την υβριδική τακτική του 2014, αποτελεί πέρασμα σε μία άλλη πραγματικότητα απόλυτα ξένη και ασύμβατη με αυτή που προωθεί η δυτική φιλελεύθερη τάξη και η οποία στηρίζεται στους κανόνες του διεθνούς δικαίου, όπως αυτοί εκπορεύονται από τις

παραδοσιακές βεσπφαλιανές αρχές περί κυρίαρχων και ανεξάρτητων κρατών. Η αιτιολόγηση της επιλογής στα μάτια της διεθνούς κοινής γνώμης αφορούσε τη μη εφαρμογή όρων της συμφωνίας του Μινσκ το 2015 (συνταγματική μεταρρύθμιση που θα παρείχε κάποια αυτονομία στις περιοχές της ανατολικής Ουκρανίας) και την προστασία της ρωσικής κοινότητας του Ντονμπάς από την δράση ουκρανικών ναζιστικών-φασιστικών στοιχείων και παραστρατιωτικών οργανώσεων, σε συνέχεια ανάλογων αφηγημάτων κατά τη σύρραξη του 2014⁵¹.

Την ίδια στιγμή η εισβολή αποτέλεσε ουσιαστικά και το επιστέγασμα της ρωσικής εξωτερικής πολιτικής κατά τη τελευταία δεκαετία. Πριν από το 2011 οι σχέσεις της Ρωσίας με την Δύση δεν ήταν απόλυτα ανταγωνιστικές, παρά τη συνεχή επέκταση του NATO ανατολικά, σε περιοχές που είτε βρίσκονταν στη σφαίρα επιρροής της Σοβιετικής Ένωσης, είτε αποτελούσαν τμήμα αυτής (απόδειξη η αποκατάσταση των σχέσεων μεταξύ των δύο πλευρών το 2008 μετά από την αποτυχημένη προσπάθεια ένταξης της Γεωργίας στο NATO). Ωστόσο έπειτα από τις προεδρικές εκλογές στη Ρωσία το 2011 και το ξέσπασμα ισχυρών αντικαθεστωτικών διαδηλώσεων, που κατά τη ρωσική πλευρά οφείλονταν στην επέμβαση του αμερικανικού-δυτικού παράγοντα, οι σχέσεις επιδεινώθηκαν και μετά από τη ρωσική επέμβαση στις αντίστοιχες αμερικανικές προεδρικές εκλογές του 2016, έφθασαν στο χειρότερο δυνατό τους σημείο.

Κατά το εξετασθέν λοιπόν χρονικό διάστημα η ρωσική πολιτική ηγεσία προέβη σε αναπροσαρμογή της εξωτερικής της πολιτικής με κυριότερους στόχους τον απόλυτο έλεγχο σε περιοχές ζωτικού ενδιαφέροντος (ουκρανικά εδάφη ως αναπόσπαστο τμήμα της Ρωσικής Αυτοκρατορίας και στη συνέχεια της Σοβιετικής Ένωσης), την ευρασιατική ολοκλήρωση υπό ρωσική ηγεμονία με τη δημιουργία ενός πλαισίου συνεργασίας μεταξύ κρατών της ευρασιατικής περιφέρειας (δημιουργία Ευρασιατικής Οικονομικής Ένωσης και ενίσχυση του Οργανισμού του Συμφώνου Συλλογικής Ασφάλειας) και την πολιτική διείσδυση στα δυτικά πολιτικά δρώμενα (πολιτική επιρροή σε κυβερνήσεις κρατών της ανατολικής Ευρώπης και της βαλκανικής χερσονήσου).

Από την πλευρά της Δύσης, η αντιμετώπιση της κρίσης του 2022 ήταν διαφορετική με εκείνης του 2014. Σε αντίθεση με τα θρυλούμενα περί οριστικής ρήξης στις σχέσεις μεταξύ των δυτικών συμμάχων και διάλυσης της Βορειοατλαντικής Συμμαχίας, η

51 Κ. Αρβανιτόπουλος, Η παρερμηνεία των εξελίξεων στη Δύση ως παγιωμένων και ανεπίστροφων τον οδήγησε σε μια σοβαρή και δυσανάλογη κλιμάκωση στην Ουκρανία και σε ένα στρατηγικό λάθος, άρθρο in. gr, 31 Ιαν 22.

αντίδραση της Δύσης ήταν άμεση και αποφασιστική. Οι προσπάθειες των συμμάχων παρουσίασαν στρατηγική σύμπλευση, ενώ εστίασαν στην επιβολή μίας σειράς πρωτοφανών κυρώσεων στη ρωσική οικονομία, στην ευρεία πολιτική και οικονομική στήριξη της ουκρανικής κυβέρνησης, καθώς και στην ουσιαστική παροχή στρατιωτικής βοήθειας, στα πλαίσια λειτουργίας του NATO, δημιουργώντας κατ' αυτό τον τρόπο ένα αρραγές μέτωπο.

Παράλληλα ως απόδειξη του υψηλού βαθμού συνεννόησης μεταξύ των δύο πλευρών του Ατλαντικού, καθώς και των υψηλών επιπέδων εσωτερικής πολιτικής συσπείρωσης (καθεστώς ομοφωνίας σε σειρά ψηφισμάτων σχετικών με τον πόλεμο σε Κογκρέσο και Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο) εκκίνησαν οι συζητήσεις διεύρυνσης και εμβάθυνσης της διατλαντικής συμμαχίας, με τη συμμετοχή νέων μελών και την ανάληψη πρωτοβουλιών από την πλευρά της Ευρώπης, προς την κατεύθυνση της ουσιαστικής συμμετοχής στα αμυντικά βάρη της γηραιάς ηπείρου και της ευρύτερης περιφέρειας της Ευρασίας (δημιουργία ευρωπαϊκού στρατού).

Η ερμηνεία των στρατηγικών επιλογών των δύο πλευρών και η διαμόρφωση των σχέσεων μεταπολεμικά.

Κατόπιν όσων επισημάνθηκαν δύναται κάποιος να καταλήξει στη διαπίστωση πως ο ρωσο-ουκρανικός πόλεμος οφείλεται αφενός στη ρεαλιστική προσέγγιση της ρωσικής ηγεσίας, σύμφωνα με την οποία η επιβίωση και η ασφάλεια της χώρας θα μπορούσαν να επιτευχθούν μέσα από την αύξηση της ισχύος και την ανάδειξη της Ρωσίας σε ηγεμονική περιφερειακή δύναμη και αφετέρου σε μία σειρά πολιτικών επιλογών της Δύσης τη τελευταία δεκαετία, οι οποίες δημιούργησαν την πεποίθηση πως στη περιφέρεια της Ευρασίας έχει δημιουργηθεί ένα στρατηγικό κενό - παράθυρο ευκαιρίας προς αξιοποίηση, μέσω επιθετικών και επεκτατικών τακτικών. Ως προς τη στρατηγική αντίδραση της Δύσης, δεν προκρίθηκε η επιλογή της δημιουργίας ενός εξισορροπητικού μηχανισμού με τη στρατιωτική εμπλοκή του NATO (υπό το φόβο της γενίκευσης του πολέμου), αλλά η επιλογή της μεταφοράς των βαρών αναχαίτισης της ρωσικής απειλής στην Ουκρανία, με την αμέριστη δυτική στήριξη σε οικονομικούς πόρους και στρατιωτικό υλικό.

Κατόπιν των ανωτέρω και ανεξάρτητα από την εξέλιξη του πολέμου σε τακτικό, στρατηγικό και διπλωματικό επίπεδο, δύναται να παρατεθούν ορισμένες διαπιστώσεις-εκτιμήσεις, αναφορικά με τις σχέσεις μεταξύ των άμεσων και έμμεσων εμπλεκομένων

στη ρωσο-ουκρανική σύρραξη, μετά από την ολοκλήρωση αυτής.

Αρχικά θα πρέπει να τονιστεί πως μετά τις τελευταίες εξελίξεις οφείλει να γίνει αντιληπτό στους ηγέτες των σημαντικότερων ευρωπαϊκών δυνάμεων και στους υπευθύνους χάραξης πολιτικής της Ευρωπαϊκής Ένωσης, πως η Ευρώπη βρίσκεται σε ένα περιφερειακό σύστημα στο οποίο για πρώτη φορά μετά από τη λήξη του Ψυχρού Πολέμου, υφίσταται ένας ορατός κίνδυνος στα εξωτερικά της σύνορα. Άλλωστε το διάστημα που μεσολάβησε μεταψυχροπολεμικά, ουδέποτε σημειώθηκε στα εδάφη της πολεμική σύρραξη μεταξύ κυρίαρχων κρατών, ανάλογης έντασης και ύφους με αυτή στην Ουκρανία, ενώ η σημαντικότερη απειλή που είχε να αντιμετωπίσει προήλθε από το μέτωπο της εξαγόμενης από κράτη της Μέσης Ανατολής, θρησκευτικά υποκινούμενης τρομοκρατίας και την διάλυση της πρώην Γιουγκοσλαβίας.

Ουσιαστικά λοιπόν με τον πόλεμο στην Ουκρανία τελειώνει μία μακρά περίοδος χάριτος για την Ευρώπη, κατά την οποία τα κράτη της επικεντρώθηκαν στην κοινωνικοοικονομική τους ανάπτυξη και πολιτική ανασυγκρότηση, έχοντας εξασφαλισμένη την ασφάλεια τους μέσα από τη συμμετοχή τους σε μία αμερικανοκρατούμενη Βορειοατλαντική Συμμαχία. Την ίδια στιγμή ο πόλεμος κατέδειξε πως η πολιτική του κατευνασμού απέναντι σε δυνητικούς ηγεμόνες είναι πλέον παρωχημένη και αναποτελεσματική, με αποτέλεσμα η αλλαγή υποδείγματος εξωτερικής πολιτικής από την προρρηθείσα πολιτική σε αυτή της ανάσχεσης, να κρίνεται επιβεβλημένη.

Κατά συνέπεια και όσον αφορά τη στάση και θέση της Ευρώπης μεταπολεμικά, δεν γίνεται να μην επισημανθούν η ανάγκη ανάληψης του ανάλογου αμυντικού βάρους από πλευράς των συμμετεχόντων στη διατλαντική συμμαχία, ευρωπαϊκών κρατών (με μία νέα ανακατανομή έργου που θα εξασφαλίσει στις Ηνωμένες Πολιτείες την απαιτούμενη ευελιξία κινήσεων) και συνακόλουθα η ανάγκη απόκτησης αμυντικής αυτονομίας⁵², με σκοπό την βελτίωση της ικανότητας αποτροπής και του επιπέδου αντίδρασης σε εξωτερικές απειλές. Δεν είναι τυχαίο ότι η Ευρώπη σήμερα, διακηρύσσει την μετάβαση από την «στρατηγική εξάρτηση» από τις ΗΠΑ στην «στρατηγική αυτονομία»⁵³.

Ακολούθως αναφορικά με την μεταπολεμική στάση των Ηνωμένων Πολιτειών, το κρίσιμο σημείο εντοπίζεται στην ουσιαστική αντίληψη της λανθασμένης επιλογής

52 Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο, Εξωτερική πολιτική και ασφάλεια, 21 Ιαν 2021, <https://www.europarl.europa.eu/greece/el/news-events/news/2021/ksjghstrj.html>

53 Κωνσταντίνος Αρβανιτόπουλος, άρθρο ΑΝΤΙΛΟΓΟΣ, 19 Δεκ 2020.

αποδέσμευσης δυνάμεων από τις περιφέρειες της Μέσης Ανατολής και της Ευρασίας, τόσο σε τακτικό, όσο και επικοινωνιακό επίπεδο, που οδήγησε σε ανάλογο κενό εξουσίας. Η αλλαγή του κέντρου βάρους της εξωτερικής πολιτικής και η εστίαση της στην ευρύτερη περιφέρεια της Ανατολικής Ασίας και του Ειρηνικού όφειλε να είναι περισσότερο ομαλή και λιγότερο μονοδιάστατη, λαμβάνοντας υπόψη τη φύση της κινεζικής στρατηγικής επέκτασης (οικονομική και εμπορική διείσδυση σε πλήθος διαφορετικών περιφερειακών συστημάτων ανά την υφήλιο).

Συνεπώς συνυπολογίζοντας όσα ήδη αναφέρθηκαν για την ανάγκη επανασχεδιασμού του τρόπου λειτουργίας της Βορειοατλαντικής Συμμαχίας, οι Η.Π.Α οφείλουν να προβούν στον επανακαθορισμό των ευρύτερων στόχων και στρατηγικών τους. Ειδικότερα οφείλουν να διαμορφώσουν μία μεταβατική περίοδο ισχυρής παράλληλης παρουσίας σε Ευρώπη και ανατολική Ασία, η οποία θα έδινε τον απαιτούμενο χρόνο για την ανάπτυξη της ευρωπαϊκής αμυντικής δυναμικής, θα εξασφάλιζε την απαιτούμενη ισορροπία ισχύος στην ευρασιατική περιφέρεια και σε βάθος χρόνου θα εξυπηρετούσε με τρόπο ασφαλή, τη δυνατότητα εστίασης της αμερικανικής εξωτερικής πολιτικής στη περιφέρεια της ανατολικής Ασίας.

Όσον αφορά την Ρωσία, όπως ήδη αναφέρθηκε, η επιλογή στρατιωτικής εισβολής σε ένα ανεξάρτητο ευρωπαϊκό κράτος, κατά παράβαση των κανόνων του διεθνούς δικαίου, την κατέστησε αυτομάτως πολιτικά αναξιόπιστη απέναντι στη Δύση. Οι βασικότεροι λόγοι είναι πως ο πόλεμος στην Ουκρανία αποτέλεσε πράξη ουσιαστικής ανατροπής της δυτικής φιλελεύθερης τάξης, η οποία στηρίζεται στη βεστφαλιανή αρχή περί εδαφικής κυριαρχίας ενός ανεξάρτητου κράτους, ενώ την ίδια στιγμή επανέφερε στο συλλογικό θυμικό μνήμες πολεμικών συρράξεων που ταλάνισαν την ευρωπαϊκή ήπειρο για αιώνες και οι οποίες μετά από προσπάθειες δεκαετιών είχαν σφραγιστεί στο χρονοντούλαπο της ιστορίας.

Ως εκ τούτου είναι λογικό πως η Ρωσία (ειδικότερα με τη παρούσα πολιτική ηγεσία) θα αντιμετωπίσει μεταπολεμικά δυσχέρειες σε μία πιθανή προσπάθεια επανένταξης/συνεργασίας σε διεθνείς θεσμούς και οργανισμούς. Μία σταδιακή αποκλιμάκωση των σχέσεων ανταγωνισμού δύσκολα θα σημάνει πλήρη επαναφορά των σχέσεων εμπιστοσύνης μεταξύ των δύο πλευρών. Αυτό ωστόσο δε σημαίνει πως η Ρωσία θα κινδυνεύσει με πλήρη απομόνωση στο διεθνές περιβάλλον, καθόσον η σχέση στρατηγικής σύμπλευσης με την Κίνα, η οποία έχει αναπτυχθεί τη τελευταία δεκαετία και αναμένεται να ενταθύνεται, θα της δώσει με τα απαραίτητα ανταλλάγματα (κινεζική

διείσδυση στην Κεντρική Ασία), μία σημαντική εναλλακτική επιλογή συντήρησης-επιβίωσης.

Ολοκληρώνοντας, ο πόλεμος στην Ουκρανία πιθανότατα αποτελεί το σημαντικότερο γεγονός στη μεταψυχροπολεμική Ευρώπη, ένα σημείο καμπής στην ευρωπαϊκή και παγκόσμια ιστορία. Όπως ήδη αναφέρθηκε κανείς δεν δύναται να προβλέψει την κατάληξη του πολέμου, τις σχέσεις μεταξύ των εμπλεκομένων μεταπολεμικά, τις πιθανές νέες συμμαχίες, τα νέα αμυντικά δόγματα και τις ανισοροπίες στην κατανομή ισχύος, ωστόσο το μόνο που είναι βέβαιο είναι πως η εν λόγω σύρραξη αναμένεται να επιταχύνει τις εξελίξεις σε ένα διεθνές σύστημα, το οποίο βρισκόταν ήδη σε διαδικασία μετάβασης.

Συμπεράσματα

Συνοψίζοντας, καθώς διανύουμε τις πρώτες δεκαετίες του 21^{ου} αιώνα και ενώ το διεθνές σύστημα βρίσκεται σε μια φάση αποσταθεροποίησης λόγω του πολέμου στην Ουκρανία⁵⁴, αλλά και της στρατηγικής αναδίπλωσης της Αμερικής από την περιοχή της Μ. Ανατολής και της Ευρασίας εν γένει, είναι σημαντικό για όλους τους διεθνείς δρώντες να καταλάβουν τις αμερικάνικες προθέσεις της επόμενης μέρας. Την ίδια ώρα που οι αμφισβητίες της κυριαρχίας των ΗΠΑ βρίσκονται σε άνοδο, η Αμερική έχει εκδηλώσει σημάδια μιας νέας αμφιταλάντευσης αναφορικά με την ανάληψη του ρόλου παγκόσμιου προστάτη της έσχατης ανάγκης⁵⁵.

Είναι έκδηλη η αμφιταλάντευση που χαρακτηρίζει τις αμερικάνικες δεξαμενές σκέψης (think tanks), αναφορικά με το κινήγι τρομοκρατίας στο οποίο επιδόθηκε τα τελευταία χρόνια η Αμερική και αν αυτό την προστατεύει είτε από τον προαιώνιο πειρασμό του απομονωτισμού, είτε της μονομερούς δράσης. Αν η ηγεσία των ΗΠΑ πιστέψει ότι η ασφάλεια της χώρας εξυπηρετείται καλύτερα από την μείωση των εξωτερικών της δεσμεύσεων και την ύψωση προστατευτικών τειχών στα στενά της εξωτερικά σύνορα, θα βρεθεί αντιμέτωπη με την αποδιάρθρωση του διεθνούς συστήματος ισορροπίας, το οποίο εν πολλοίς αποτέλεσε δικό της δημιούργημα.

Η ασταμάτητη ατμομηχανή της παγκοσμιοποίησης θα εκτροχιαστεί εάν η Ουάσιγκτον δεν θα βρίσκεται πια στο τιμόνι. Η Pax Americana αναμένεται να παραχωρήσει τη θέση της σε ένα πολύ πιο απρόβλεπτο και ασταθές παγκόσμιο περιβάλλον, καθόσον η Αμερική αντιλαμβάνεται ότι βρισκόμαστε στο κατώφλι μιας νέας ιστορικής πραγματικότητας, που θα οδηγήσει τον κόσμο σε νέες γεωπολιτικο-οικονομικές ισορροπίες, κυρίως μεταξύ των τριών μεγάλων δυνάμεων (ΗΠΑ-Κίνας-Ρωσίας), βλέποντας παράλληλα όλα εκείνα τα σημάδια / ενδείξεις, ότι ο κόσμος οδηγείται σε ένα νέο Ψυχρό Πόλεμο⁵⁶, ο οποίος θα είναι σίγουρα πολύ πιο απρόβλεπτος

⁵⁴ Ο πόλεμος στην Ουκρανία ξεκίνησε με την εισβολή των ρωσικών στρατευμάτων στην ουκρανική περιφέρεια τον Φεβρουάριο του 2022 και έως τη σύνταξη της παρούσας εργασίας βρίσκεται σε πλήρη εξέλιξη.

⁵⁵ Βλ. Kurchan, Charles, *Το τέλος της αμερικανικής εποχής*, Λιβάνη, Αθήνα, 2007, σελ.32.

⁵⁶ Ο νέος «Ψυχρός Πόλεμος» μπορεί να επιβεβαιωθεί και από την αδρανοποίηση του Συμβουλίου Ασφαλείας -Σ.Α.-, το οποίο αποτελεί δέσμιο του βέτο που θέτει η Ρωσία για οποιαδήποτε απόφαση αφορά

από τον προηγούμενο, ιδίως εάν αναλογιστεί κανείς τη ευνοϊκότερη, ως προς τη Ρωσία, στάση που φαίνεται πως κρατάει η Κίνα.

Το ανά χείρας πόνημα προκρίνει ως βέλτιστη επιλογή για τις ΗΠΑ, εκτός από το να μην απωλέσουν την ΕΕ από τη ζώνη συμμαχιών τους, έναν πιο λελογισμένο διεθνή παρεμβατισμό σε σχέση με το πρόσφατο παρελθόν, ο οποίος μέσω ενεργοποίησης διπλωματικών και στρατιωτικών συμμαχιών με συγκεκριμένα κράτη – κλειδιά σε όλες τις υποπεριφέρειες αμερικανικών συμφερόντων του πλανήτη, θα αντιμετωπίσει τις προκλήσεις της νέας παγκόσμιας τάξης που αναδύεται, σε αυτή τη φάση της στρατηγικής αναδίπλωσης στην οποία βρίσκονται. ΗΠΑ και ΕΕ οφείλουν να ενισχύσουν τη συνεργασία τους και να διαμορφώσουν μια νέα αρχιτεκτονική ασφάλειας και ειρήνης. Στο πλαίσιο αυτό το νέο στρατηγικό Δόγμα του ΝΑΤΟ και η νέα στρατηγική πυξίδα της ΕΕ θα πρέπει να συνυπάρχουν αρμονικά, να δρουν συμπληρωματικά, να σχεδιαστούν αποτελεσματικά, ανανεώνοντας την πίστη τους στις αρχές και τις αξίες πάνω στις οποίες οικοδομήθηκαν, δηλαδή την Ελευθερία, την Ασφάλεια, τη Δημοκρατία και την Ειρήνη.

Συναφώς, ως ζήτημα άμεσης προτεραιότητας, η Αμερική χρειάζεται να προετοιμαστεί η ίδια αλλά και να προετοιμάσει τον υπόλοιπο κόσμο για αυτό το αβέβαιο μέλλον. Οφείλει να σχεδιάσει μια σοβαρή στρατηγική ενόψει της μεταβατικής περιόδου προς έναν κόσμο πολλαπλών κέντρων ισχύος, όσο ακόμα έχει την πολυτέλεια χρόνου να το πράξει. Αυτή είναι η κεντρική πρόκληση του τέλους της Αμερικάνικης Εποχής και δεν θα ήταν υπερβολή να ειπωθεί ότι ολόκληρος ο πλανήτης περιμένει με αγωνία τι θα πράξει.

στον πόλεμο στην Ουκρανία και τον τερματισμό των εχθροπραξιών.

Βιβλιογραφία - Πηγές

Ελληνική βιβλιογραφία

Αρβανιτόπουλος Κωνσταντίνος, Η αμερικάνικη εξωτερική πολιτική μετά τον ψυχρό πόλεμο, Ποιότητα, Αθήνα, 2003.

Αρβανιτόπουλος Κωνσταντίνος, Ήφαιστος Παναγιώτης, Ευρωατλαντικές σχέσεις, Ποιότητα, Αθήνα, 2009.

Αρβανιτόπουλος Κωνσταντίνος, Η παρερμηνεία των εξελίξεων στη Δύση ως παγιωμένων και ανεπίστροφων τον οδήγησε σε μια σοβαρή και δυσανάλογη κλιμάκωση στην Ουκρανία και σε ένα στρατηγικό λάθος, άρθρο in. gr, 31 Ιαν 22.

Αρβανιτόπουλος Κωνσταντίνος, άρθρο ΑΝΤΙΛΟΓΟΣ, 19 Δεκ 2020.

Γκόφας Α, Τζιφάκης Ν., Θεωρητικές Προβολές στη Διεθνή Πολιτική σινο-αμερικανική πρόκληση - Αθήνα: Πεδίο, 2017.

Κουσκουβέλης Ηλίας, Εισαγωγή στις Διεθνείς Σχέσεις, Ποιότητα, Αθήνα, 2010.

Παπασωτηρίου Χαράλαμπος, Αμερικάνικο πολιτικό σύστημα και εξωτερική πολιτική: 1945-2002, Ποιότητα, Αθήνα, 2009.

Παπασωτηρίου Χαράλαμπος, Η Διεθνής Πολιτική στον 21ο αιώνα», εκδόσεις Ποιότητα Αθήνα 2008.

Ρουμελιώτης Παναγιώτης, Προς έναν πολυπολικό κόσμο, Λιβάνη, Αθήνα, 2009.

Ξενόγλωσση βιβλιογραφία

Fukuyama Francis, *Η Αμερική σε σταυροδρόμι*, Λιβάνη, Αθήνα, 2009

Kissinger Henry, *Διπλωματία*, Λιβάνη, Αθήνα, 1995

Kissinger Henry, *Παγκόσμια τάξη*, Λιβάνη, Αθήνα, 2014

Kurpchan Charles, *Το τέλος της αμερικανικής εποχής*, Λιβάνη, Αθήνα, 2007

Mearsheimer John, *Η τραγωδία της πολιτικής των μεγάλων δυνάμεων*, Ποιότητα, Αθήνα, 2011.

Sven Biscop, *The EU Global Strategy: Realpolitik with European Characteristics*, 2016.

Umbach Frank, *How China's Belt and Road Initiative is faring*, ECONOMY April 2022.

Waltz Kenneth, *Θεωρία διεθνούς πολιτικής*, Ποιότητα, Αθήνα, 2011

Treaty of Rome (EEC), 1957

Treaty establishing the European Coal and Steel Community (ECSC), 1951

Ιστοσελίδες

Interim National Security Strategic Guidance | The White House (ανακτήθηκε την 21 Αυγ 22)

Δίκαιο της ΕΕ - EUR-Lex (europa.eu) (ανακτήθηκε την 09 Σεπ 22).

Permanent Structured Cooperation (PESCO) (europa.eu), (ανακτήθηκε την 09 Σεπ 22).

Milestones: 1801–1829 - Office of the Historian (state.gov), (ανακτήθηκε την 22 Αυγ 22).

Monroe Doctrine, 1823, <https://history.state.gov/milestones/1801-1829/monroe> (ανακτήθηκε την 11 Αυγ 22).

The Marshall Plan and the Cold War | Harry S. Truman (trumanlibrary.gov), (ανακτήθηκε την 01 Σεπ 22).

The Truman Doctrine, 1947, <https://history.state.gov/milestones/1945-1952/truman-doctrine> (ανακτήθηκε την 12 Αυγ 22).

THE JCPOA AND ITS IMPLEMENTATION, https://www.eeas.europa.eu/eeas/nuclear-agreement-%E2%80%93-jcpoa_en#8384 (ανακτήθηκε την 19 Σεπ 22).

Q&A: The Risks of Isolationism, <https://www.usip.org/publications/2012/02/qa-risks-isolationism> (ανακτήθηκε την 11 Σεπ 22).

The White House National Security Strategy, <https://www.whitehouse.gov/wp-content/uploads/2022/10/Biden-Harris-Administrations-National-Security-Strategy-10.2022.pdf> (ανακτήθηκε την 14 Οκτ 22).

MILESTONES 1937–1945, <https://history.state.gov/milestones/1937-1945/american->

isolationism (ανακτήθηκε την 03 Οκτ 22).

EU – US Security Strategies, https://www.iai.it/sites/default/files/eu-us-security-strategies_summary.pdf ανακτήθηκε την 29 Αυγ 22)